

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 27 10. julija 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Praznik v znamenju boja

Letos smo borci NOV slavili svoj praznik, z nami vsi delovni ljudje, občani in mladina naše domovine, vsakoletni dan borca v posebnih okoliščinah. Prav gotovo mu je svoj pečat dala izguba prvega borca in velika naša revolucije, tovariša Tita. Pri segli smo, da ne bomo stopili z njegove poti in da bomo po tej poti uresničili Titovo vizijo močne in neodvisne, socialistične, samoupravne in neuvrščene Jugoslavije. Da bomo to tudi res lahko storili, moramo vsi in še posebej preživeli borci NOV vložiti vse svoje moči in podpreti vse ukrepe za stabilizacijo našega gospodarstva. Le tako bomo dosegli zastavljene cilje pri graditvi boljšega jutrišnjega dne, utrdili temelje boljšega življenja naših otrok in vnukov. Zavedamo se, da ne more in ne sme biti odstopanj pri izvajanju sprejetih ukrepov v tej smeri, saj smo vse predolgo o njih samo govorili. Od uspešnega uresničenja zdaj sprejete stabilizacijske politike je odvisna naša usoda v prihodnosti. S to politiko branimo in ohranjamo temelje naše neodvisnosti, našo pot v samoupravni socializem, naše mesto in vlogo v mednarodnem dogajanju.

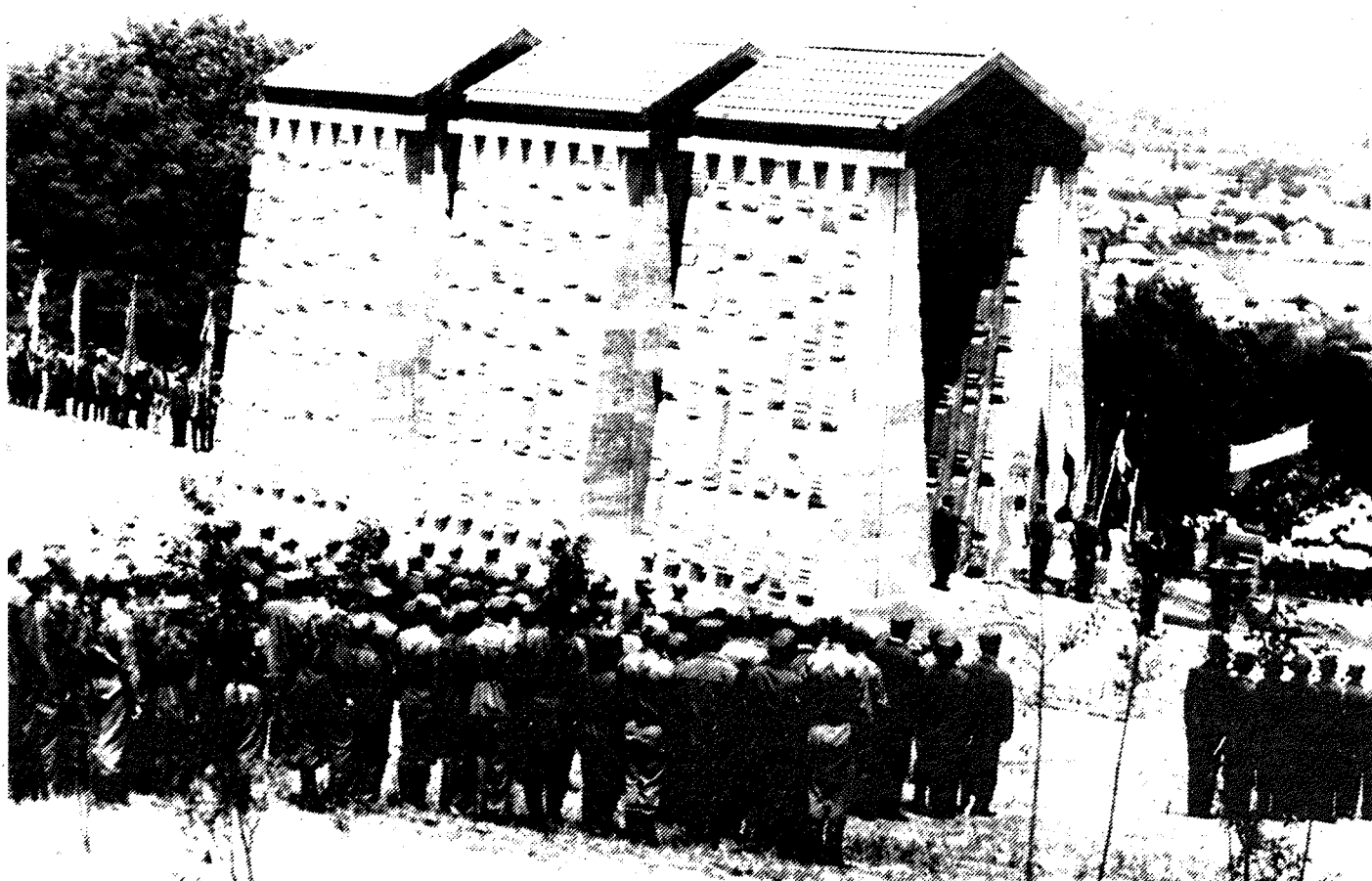
Spomin na Tita, naš dolg do njegove velike žrtve in do vsega njegovega dela nas vedno znova zadoljuje za izpolnitev načrtovanih nalog in nam pri njihovem uresničevanju tudi pomaga. Boj za izpeljavo teh nalog je enak jurišanju na bunkerje med oboroženo revolucijo. Z rano ob rami z vsemi, ki zdaj nosijo težo tega jurišanja, smo prav tako vsi še živi udeleženci narodnoosvobodilnega boja in oborožene revolucije. Tu smo z vsemi močmi, ki so nam še ostale, prav gotovo pa z vsem srcem, željami in hotenjem, saj s tem ohranjamo in branimo vse tisto, kar smo z zmagovito oboroženo revolucijo pridobili in nato na teh temeljih po vojni zgradili.

Naš letošnji praznik je hkrati sovpadel z več zgodovinskimi jubileji, ki se jih s ponosom spominjamo kot uspešnih prelomnic v zgodovini našega boja za lepše življenje delovnega človeka. Prvi takšen letošnji jubilej sega 60 let nazaj, na drugi kongres jugoslovanskih komunistov v Vukovaru, kjer so bili postavljeni temelji uspešnega boja delavskega razreda Jugoslavije za svobodo in človeka vredno življenje. Drugi jubilej je zaključek tega boja – osvoboditev in uresničenje namenov tega boja v novi, Titovi Jugoslaviji. Zdaj je že 35 let te svobode in graditve naše socialistične skupnosti, 30 let pa je minilo od uradnega začetka graditve samoupravnih odnosov. Jubileji spominjajo na začetke novega, na bolje spremenjenega življenja v borbeni zgodovini bratske skupnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Ti uspehi pa nas tudi zadoljujejo. Posebno borci NOV smo še vedno pripravljeni z vsemi močmi braniti pridobitve NOB in zmagovite oborožene revolucije ter povojne graditve socialističnih, samoupravnih odnosov, braniti položaj in ugled svobodne in neodvisne Titove Jugoslavije v mednarodnem dogajanju. Pripravljeni smo po svojih močeh sodelovati v krepitvi obrambne moči in varnosti naše domovine, pripravljani vedno odločno nastopiti proti vsakomur, ki bi na ta ali oni način poskusil ogroziti bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, ker je prav to osnovna sestavina ciljev na vseh področjih življenja in dela ljudi v naši domovini.

Tako mislimo borci NOV in z nami mladina ter vsi delovni ljudje naše Titove Jugoslavije ob dnevu borca 1980.

Rastko Brađaškja

Po vsej domovini smo slovesno praznovali dan borca. Osrednja manifestacija je bila v Čačku. V spominskem parku boja in svobode so odkrili spomenik 4.630 padlim borcem in žrtvam fašizma in zaključili 10. srečanje Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije Bratstvo in enotnost 80. Zbralo se je na tisoče delovnih ljudi in občanov. Govoril je tudi Miloš Minič, član predsedstva Zveze komunistov Jugoslavije. Več o slovesnosti je na strani 5.

Foto: Staš

Že desetič je letos na dan borca odšla na pot iz Baze 20 v Jajce mladinska pohodna enota AVNOJ 80. Tradicionalni pohod pripravlja republiška konferenca ZSMS. V imenu predsedstva SR Slovenije, ki je pokrovitelj pohoda mladih po poteh slovenske delegacije na 2. zasedanje AVNOJ, je dr. Marijan Breclj pripel spominski trak na brigadno zastavo in brigado pozval, da bo na vsej poti glasnik Titovega izročila bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov.

Foto: Miško Kranjec

Na Vršiču so 4. julija, na praznik dneva borca odkrili spominsko ploščo v počastitev petintridesetletnice osvoboditve in v spomin na prehod motoriziranega odreda 4. jugoslovanske armade čez Vršič na Koroško 6. maja leta 1945. Slovesnosti ob odkritju plošče so se udeležili borci tega odreda, predstavniki skupščin občin in družbenopolitičnih organizacij Nove Gorice in Tolmina ter številni planinci, ki so bili ta praznični dan na Vršiču. Zbranim je najprej spregovoril Franc Hočevar, prvoborec in vojni politični komisar 1. tankovske brigade ter predsednik osrednjega odbora prekomorskih brigad. Orisal je pot odreda, ki ga je sestavljalo okrog tri tisoč borcev 11. dalmatinske udarne brigade, 1. tankovske brigade in artilerijske brigade 4. armade.

Foto: J. Čurin

Iz govora Staneta Dolanca na proslavi dneva borca in dneva sozda Iskre v Žužemberku na Dolenjskem

Stabilizacija mora zajeti naše družbeno, gospodarsko in politično življenje

Na velikem zborovanju, ki je bilo v Žužemberku ob dnevu borca in dnevu delovne organizacije Iskre, je številnim zbranim čestital in spregovoril član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc. Uvodoma je osvetlil predvojni počasni utrip razvoja Suhe krajine ter razmere v teh krajih med narodnoosvobodilnim bojem. Orisal je njen povojni razvoj in postopno industrializacijo v teh krajih, za katero pa je tudi dejal, da še ni pri kraju, kakor še ni pri kraju posodabljanje njene infrastrukture. Pri tem je poudaril pomen in vlogo Iskre za ta kraj. Ko pa je spregovoril o dnevu borca, ki ga letos prvič praznujemo brez našega ljubljene Tita, je tovariš Dolanc dejal:

»Veliko bi se lahko govorilo o Titu, o osebnosti, ki je od nekdaj pomenila vsem jugoslovanskim narodom in narodnostim več kot vse funkcije, ki sem jih naštel. Ime Tito pomeni za nas predvsem revolucijo, svobodo, neodvisnost, socialistično samoupravljanje, bratstvo in enotnost naših narodov, pomeni politiko neuvrščenosti in mir po vsem svetu. Velikina Tita je tudi v tem, ker so prav te pridobitve oboroženega boja in povojne graditve postale last vseh nas, ker so postale resničnost našega življenja in dela.

Naš narodnoosvobodilni boj, ki se je začel pred 39 leti in je bil zmagovito končan pred 35 leti, vse

težavne in slavne bitke, ki smo jih bojevali, velike žrtve, ki smo jih dali, pridobitve, ki smo jih izbojevali, vse to bo v zgodovini naših narodov in narodnosti, pa tudi v zgodovini svetovnih revolucij večno živelo kot simbol svobodnjaških teženj vseh narodov in narodnosti Jugoslavije, simbol zavesti delavskega razreda naše dežele, simbol strahovitega trpljenja in kljubovanja, svobode in odločenosti vseh nas, da si sami urejamo svoje življenje in smo gospodarji svoje usode.

Stane Dolanc je dejal, da so se na podobnih zborovanjih in slavljih zbrali številni delovni ljudje po vsej državi in se spominjali zgodovinske obletnice slavnih dni našega narodnoosvobodilnega boja in revolucije. »Na ta dan se posebej spominjamo tovariša Tita kot stratega oboroženega boja in revolucije. Žalostni smo, ker ga ni več med nami, hkrati pa smo odločeni, da bomo nadaljevali njegovo delo, še naprej razvijali socialistično samoupravljanje, bratstvo in enotnost, neomajno varovali in utrjevali neodvisnost, integriteto in neuvrščenost položaj Jugoslavije, se bojevali za mir, enakopravno sodelovanje in družbeni napredek v svetu.

Naši narodi in narodnosti vidijo svojo nacionalno in socialno varnost ter perspektivo le v socialistični, samoupravni in neuvrščeni Jugoslaviji.

Hkrati tudi vedo, da je to odvisno od njih, od njihovega dela in obnašanja.

Stane Dolanc je o razvoju samoupravnih odnosov dejal, da so le-ti sprostili ustvarjalne sile delavcev. Delovni ljudje so na čelu z zvezo komunistov in tovarišem Titom dosegli veliko, kar je mogoče videti na vsakem koraku. Kot primer uspešnega dela je tovariš Dolanc omenil delovno organizacijo Iskre, ki z devetindvajsetimi tisoči samoupravljalcev v enainosemdesetih tozidih predstavlja prvo med elektroindustrijskimi delovnimi organizacijami v državi (ki ustvarja nad četrtino vrednosti proizvodnje jugoslovanske industrije in je po vrednosti dohodka med desetimi največjimi jugoslovanskimi industrijskimi organizacijami). Pri tem je poudaril, da bistvene smeri razvoja izhajajo iz lastne raziskovalne dejavnosti in uspehov delovnih ljudi te organizacije.

»Razvoj Iskre je le eden izmed primerov, kakršne imamo po vsej državi,« je dejal Stane Dolanc, ko je govoril o 35. letih našega razvoja in jih navezal na sedanji trenutek, ko se spopadamo z resnimi gospodarskimi vprašanji. Zato, je dejal, »ker je v tem naglem in dinamičnem gibanju na vseh področjih – v gospodarstvu in negospodarstvu – želja po razvoju presegla naše resnične možnosti. V tej želji po razvoju pri vseh, v naših krajevnih skupno-

stih, občinah, mestih, pokrajinah in republikah, so bile nekatere temeljne ekonomske zakonitosti pogosto podcenjevane ali celo pozabljene. Takšen dinamičen in nagel razvoj je prinašal tudi probleme, ki so prišli z vso svojo močjo do izraza šele sedaj.

V nadaljevanju svojega govora je Stane Dolanc poudaril, da vzroki za sedanji gospodarski položaj niso le subjektivni, ampak tudi objektivni, saj nismo edina država, ki se ta čas srečuje s težavami, vendar pa je res tudi to, da je vrsta vzrokov za resen gospodarski položaj subjektivnih. Zato mora biti izhodišče v boju za našo ekonomsko stabilizacijo – delo. Hkrati pa je pomembno, da bomo porabili le toliko, kolikor proizvedemo oziroma toliko, kolikor delamo in zaslužimo.

Ko je govoril o mestu in vlogi komunistov pri reševanju naših sedanjih težav, je Dolanc dejal, da so komunisti izšli doslej še iz vseh kriznih situacij kot zmagovalci zato, ker so vedno vedeli, kaj hočejo, in ker so delovnim ljudem vselej odkrito govorili resnico o položaju in se odločno bojevali proti vsem slabostim ter odpirali perspektive za novo in boljše. Treba bo storiti več za združevanje dela, denarja in znanja na osnovi zakona o združenem delu ter na temeljih dohodkovnih odnosov. Treba bo okrepiti boj za povečevanje izvoza in

hkrati za zmanjševanje uvoza, okrepiti boj za dobro delo, disciplino in produktivnost dela ter nenavsezadnje za povezovalje združenega dela ne le v republiki, ampak tudi v drugih republikah in pokrajinah. Dolanc je še posebej opozoril na vprašanje odsotnosti z dela, ki da je v številnih delovnih organizacijah zelo visoka. Poleg vseh ne lahkkih nalog, ki so pred nami in je na nje opozoril Dolanc, pa je ponovil zadnjo letoletno poslanico tovariša Tita: »Zato se obračam k vsem delovnim ljudem, posebno pa vodjem na vseh ravneh, da vsakdo napravi na svojem mestu tisto, kar je njegova dolžnost. Naj bo to resnično v polni meri leto velike aktivnosti in varčevanja, leto največje discipline in odgovornosti. Če bomo dosegli to, doseči pa moramo, in če bomo racionalno izkoristili možnosti naše države, ki ima bogate naravne izvore in strokovne kadre, bomo zmogli tudi te sedanje težave.

Tovariš Dolanc je ob koncu svojega govora opredelil tudi mesto in vlogo naše države v sve-

točni skupnosti, kar se je manifestiralo tudi ob poslednjem slovesu tovariša Tita, ko so največje politične osebnosti z vsega sveta mirno in spoštljivo stale ob zvokih Internacionalne. »Velikanska večina človeštva, političnih partij in gibanj, vlad in držav je doumela bistvo stabilnosti in moči Jugoslavije, doumela je pomen socialističnega samoupravljanja in enotnosti naših narodov ter narodnosti kot Titovega dela in realnosti, kot veliko resnico socialistične Jugoslavije. Doumeli so, da smo tudi danes in bomo prav tako jutri to, kar smo bili včeraj.

Na zborovanju in proslavi v Žužemberku je Stane Dolanc omenil tudi sovražnike našega sistema. Sicer je res, da so to zadnji ostanki odpadnikov naše družbe, vendar pa jih je omenil prav zato, ker so njihove reakcije in klevetanje naše države politično umazane. Dolanc je dejal, da v protislovjih sodobnega sveta tudi senčni plati ni mogoče zanemariti, lahko pa jih presežemo, če jih spoznamo v vsej njihovi vzročni povezanosti.

Ob odkritju spominske plošče Matevžu Hacetu

Tudi v Podcerkvi, kjer je živel in delal revolucionar in partizanski pisatelj Matevž Haca, so slovesno proslavili dan borca. Pred rojstno hišo Matevža Haceta je ob odkritju spominske plošče temu znamenitemu Notranjcu spregovoril zbranim tovariš Viktor Avbelj, predsednik predsedstva SR Slovenije in narodni heroj. Med drugim je dejal:

»Takšen je bil Matevž Haca; vztrajen, ponosen, v marsičem nepopustljiv in nedopovedljiv. Zares, človek, ki se mu je poznalo, da je raste iz trde, kamnite in skope, toda uporne in njemu tako ljube Notranjske. Dolg, nepretrgan sprevod ob njegovi zadnji posloovitvi, je pokazal, kako ljudje cenijo Matevža, njegovo upornost, doslednost, zvestobo svoji deželi, pripadnost delavskemu razredu, svojemu narodu.

Ko je opisal lik borca in revolucionarja Haceta, je tovariš Avbelj spregovoril tudi o Hacetu kot pisatelju. »Čez 20 knjig je napisal o partizanstvu, o problemih ljudi po vojni, zlasti o vaških, kmečkih vprašanjih. S tem je otel pozabi številna zanimiva in za zgodovino NOB izredno dragocena pričevanja. Pisal je s polno človeške toplote, kritično, prizadeto in za vsakogar razumljivo...

Ob dnevu vstaje srbskega naroda

Ob dnevu vstaje srbskega naroda 7. juliju je poslal predsednik predsedstva SR Slovenije Viktor Avbelj predsedniku predsedstva SR Srbije Dobroviču Vidiču brzojavko, v kateri je med drugim zapisano:

»Ob tem dnevu se spominjamo herojskega boja srbskega ljudstva proti okupatorju in velikega prispevka Srbije pri zmagovitosti naše revolucije. Na njenih izročilih zasnovan razvoj vaše republike vam je zagotovil velike uspehe v razvoju socialističnega razvoja samoupravljanja, njegove materialne osnove ter v stalnem izboljševanju pogojev življenja in dela vseh vaših delovnih ljudi in občanov, hkrati pa tudi krepitev bratstva in enotnosti narodov in narodnosti. S tem veliko prispevate k trdnosti naše jugoslovanske skupnosti in k našim skupnim napotom pri uresničevanju Titovih misli in želja.

Slovesno po vsej domovini

Številne slovesnosti po vsej Jugoslaviji, na katerih so se zbirali naši delovni ljudje, preživeli borci in aktivisti narodnoosvobodilnega boja, mladina in vsi občani, so zaznamovale dan borca kot naš veliki praznik. V številnih krajih so odkrivali spominska obeležja in slavili delovne zmage v slovesnem vzdušju z bogatimi kulturnimi programi.

Osrednja manifestacija je bila v Čačku, v spominskem parku boja in svobode, kjer so odkrili spomenik 4.630 padlim borcem in žrtvam fašizma ter zaključili deseto srečanje Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije 'Bratstvo in enotnost 80'. Član predsedstva ZK Jugoslavije Miloš Minić je svoje uvodne misli namenil največjemu revolucionarju naših dni, tovarišu Titu. »Nadaljevali bomo razvoj in zagotovi napredek,« je med drugim poudaril tovariš Minić. Predsednik predsedstva SFRJ Cvjetin Mijatović pa je udeležencem poslal pozdravno brzojavko.

Beograščani so dan borca proslavili v Bojčinski šumi,

kjer je bila med narodnoosvobodilno vojno baza sremskih partizanov.

Predsednik predsedstva SRH Jakov Blažević je spregovoril v Slobodnici, vasi blizu Slavonskega Broda, ki je dala štiri narodne heroje.

Ob dnevu borca so se poklonili tudi padlim borcem na Sutjeski, od koder je krenilo na desetdnevni partizanski pohod v Beograd kakih osemdeset planincev.

Slovesno je bilo med drugim tudi v Sarajevu, na Grmeču, na planini Makljen, na herojski Kozari, proslavljali so v Makedoniji, na Kosovu, v Črni gori..., slavje je seglo tudi čez jugoslovanske meje. Člani jugoslovanskega veleposlaništva in drugih naših predstavništva v Sofiji so slovesno proslavili dan borca z obiskom osrednjega sofijskega grobišča, kjer je kosnica 500 srbskim vojakom, ki so padli v balkanskih vojnah in umrli v ujetništvu v Bolgariji. Naš veleposlanik v Rimu Marko Kosić pa je na starem rimskem pokopališču Flaminio položil venec na spomenik Jugoslovancem, ki so padli v drugi svetovni vojni.

Žužemberčani so proslavo dneva borca združili z Iskrino dvajsetletnico. Zbrani množici je spregovoril član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc.

Več kot tisoč udeležencev se je zbralo na zborovanju pri Domu Pohorskega bataljona na Osankarici in na zadnjem bojišču Pohorskega bataljona Pri treh žeblih.

Zbranim na Prtovcu pod Ratitovcem nad Selško dolino je ob odkritju žrtvam okupatorja iz Prtovca, Podlonka in Draboslovce govoril prvi komisar Prešernove brigade Ivan Franko-Iztok. Številni Gorenjci so se ob prazniku zbrali na Vršiču, kjer so odkrili spominsko ploščo v počastitev 35-letnice osvoboditve in v spomin na 6. maj 1945, ko so prve enote motoriziranega odreda Četrte jugoslovanske armade v neprestanih bojih s sovražnikom in v slabih vremenskih pogojih prešle Vršič in nadaljevala zmagoviti pohod na Kokrško.

Borci Jeseniško-bohinjskega odreda so na srečanju v Bohinju odkrili ploščo, ki

bo spominjala na četrti julij 1945, ko so borci tega odreda izbojevali veliko zmago proti okupatorju in s tem preprečili požig Zgornje Bohinjske doline. Krajevna organizacija ZB NOV Dovje-Mojstrana je organizirala že tradicionalno srečanje borcev in aktivstov pri spomeniku padlim kurirjem na kmetiji Sedučnik.

Na celjskem območju so borčevske organizacije ob tej priložnosti organizirale več izletov v znane partizanske kraje. Srečanja preživelih otrok Štirinajste divizije v zdraviliški dvorani v Dobrni sta se udeležila tudi predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj in član predsedstva SRS Tone Bole. Radečani so dan borca proslavili v Brunku. V Mariboru je bila osrednja slovesnost v unijski dvorani.

Preživeli borci prve Prekmurske čete in brigade so proslavljali skupaj z mladino ob Bukovniškem jezeru. Mladi iz lendavske in soboške občine so že dan prej krenili po poteh obeh partizanskih enot.

Delo upravnih organov mora biti učinkovitejše

Slovenski izvršni svet je sklenil povečati učinkovitost dela upravnih organov in izboljšati odnos delavcev v teh organih do delovnih ljudi in občanov. Tak sklep je bilo pričakovati, saj je bilo v zadnjem času slišati veliko očitkov, da nekateri upravni organi svojega dela ne opravljajo tako, kot bi morali.

V nekaterih občinah so inšpekcije v zadnjih letih nazadovale, kar je vseka kor zaskrbljujoče. Dvaindvajset slovenskih občin danes urbanistične inšpekcije sploh nima. Nekaj podobnega se dogaja z gradbenimi inšpektorji. Največkrat gre za občine, v katerih je na teh področjih največ nereda, in bi take inšpekcije še kako potrebovale.

Premalo je vodnospodarskih, gozdarskih in drugih inšpektorjev, čeprav smo v teh letih priča nenehnemu zastrupljanju voda, nedovoljeni sečnji lesa in podobnem. Pri sodnikih za prekrške čaka na rešitev kar štirideset tisoč primerov. Slabo je z davčnimi upravami. Občani za lansko leto še sedaj dolgujejo blizu 900 milijonov dinarjev raznih davkov in prispevkov, kar je nevaren vir bogatitve. Ljudi, ki bi naredili na tem področju red, pa ni.

Ugotavljajo, da se pri nas stalno povečuje število ljudi, ki na nedovoljen način opravljajo najrazličnejše storitve. Teh storitev seveda nihče evidenčno ne spremlja in jih tudi nihče ne obdavčuje. S tem močno kršimo načelo solidarnosti in vzajemnosti. Mnogi namreč na ta način bogatijo, saj ustvarjajo velike dohodke, malo ali nič pa ne prispevajo za splošne in

skupne družbene potrebe.

Postavlja se vprašanje, kaj v takih primerih delajo služba družbenega knjigovodstva, družbeni pravobranilci samoupravljanja in drugi organi. Pravobranilci, ki jih je v naši republiki petindvajset, so dali številne pobude za razreševanje nepravilnosti, nezakonitosti in kršitve samoupravnih odnosov, do katerih prihaja v naši republiki. Toda marsikatera pobuda je še vedno ostala le v predalih občinskih, pa tudi posameznih republikanskih organov.

Služba družbenega knjigovodstva v zadnjem času pogosteje odkriva primere investiranja, ki so sperti z vsako gospodarsko logiko. Naložbe temeljijo na nerealnih predračunih, zavoljo katerih potem seveda nujno prihaja do velikih prekoraitiev. Investitorji se izgovarjajo na podražitve, v resnici pa izsiljujejo le nova posojila. Nedvomno gre za novo obliko gospodarskega kriminala, ki ga pri nas kazensko ne preganjamo, čeprav bi ga morali.

Ugotavljajo tudi, da se naglo povečujejo stroški za reprezentanco in reklamo. Lani so znašali že sedem in pol milijard dinarjev. Na ta način so si zadržali posamezniki precej pravic, ki jih nemalokrat izrabljajo. Pri sklepanju raznih pogodb, trošenju sredstev za propagando in drugem imajo namreč samoupravni organi le malo besede, saj ponavadi sploh ne vedo, kaj se na tem področju dogaja. Ob sprejemanju gospodarskega načrta sicer glasujejo za določena denarna sredstva, vse premalo

pa spremljajo trošenje teh sredstev.

To ugotavljata tudi služba družbenega knjigovodstva in družbeni pravobranilec samoupravljanja v republiki. Toda očitno je to premalo. Če bomo stvari samo evidentirali, ne pa jih poskušali tudi učinkovito reševati, ne bo dobro. V zvezi komunistov so zato sklenili organizirati v upravnih organih, delegatskih skupščinah in izvršnih svetih več akcij, da bi čimprej utrdili ustavnost in zakonitost.

V družbenih listinah smo sicer zapisali, da so nosilci uveljavljanja ustavnosti in zakonitosti predvsem delovni ljudje in občani sami. To seveda drži, ni pa mogoče tega načela izpeljati brez celovitega sistema družbene samozaščite. Učinkovito morajo delovati vsi organi, od samoupravne delavske kontrole v temeljni organizaciji združenega dela, do skupščinskih komisij za družbeni nadzor, raznih inšpekcij in drugih.

Če kdo v tej verigi zataji, prihaja do mnogih kršitev, ki rušijo ustavnost in zakonitost in povzročajo številne težave. Mnogi mislijo, da bo treba posamezne organe in službe predvsem kadrovsko okrepiti. V njih dela sedaj premalo strokovno usposobljenih delavcev. To velja tudi za razne občinske in medobčinske inšpekcijske službe. Trdijo, da bi lahko na ta način opravili boljšo delitev dela in povečali racionalnost njihovega delovanja.

Nekatere službe bi najbrž kazalo izločiti iz upravnih organov. Predlagali so že, naj bi, na primer, davčne službe popolnoma osamosvojili, saj se prav v teh službah srečujejo iz dneva v dan z raznimi škodljivimi pritiski. Podobne spremembe pa bo treba opraviti tudi drugje, saj je na dlani, da smo danes najbolj šibki prav pri uresničevanju predpisov. Namesto, da bi že sprejete predpise uresničevali, sprejemamo nove in delamo s tem nepotreben nered.

Pripravljenost naše družbe, da se resno spoprime s temi problemi, je večja, kot je bila kdajkoli. Brez dvoma bomo tudi te pojave kmalu odstranili, seveda pa le ob usklajeni in povezani akciji vseh, ki so za to odgovorni.

Darko Marin

Vse več je znamenj, ki pričajo, da je iranska revolucija vstopila v enega najbolj kočljivih obdobij svojega razvoja. Tega dejstva ne izpričuje zgolj vse bolj brezizhodno stanje v sami deželi, o tem govore tudi izjave samih vodilnih osebnosti iranske revolucije. Zelo grozljivo so na primer delovale besede predsednika Bani Sadra sredi maja v izjavi nekemu tujemu časopisu: Odločen sem razbiti centre oblasti, ki skušajo vzpostaviti novo, marčnjaško, nazadnjaško, fašistično oblast in jo vtihotapiti kot idealni režim, ki edini ustreza vsem dobrim muslimanom.

Pred dnevi se je oglasil sam ajatulah Homeini in zagrozil: če predsednik republike, svet revolucije in odgovorni ljudje v vladi ne bodo prešli v akcijo, če ne bodo takoj odpravljeni simboli starega režima, bom poklical ljudstvo, naj napravi z njimi tisto, kar je storilo z režimom šaha. Če niste sposobni, odidite, če pa ste, se nemudoma lotite posla.

In še eno grožnjo je izpovedal Homeini, veljala je vsem nasprotnikom sedanjega režima. Zapovedal je čistko vseh protirevolucionarnih elementov, najsi gre za uslužbence najnižje stopnje ali za ministre. Ta Homeinjeva zapoved je vnovič sprožila silovite napade na vse, ki so bili, ali pa tudi ne nasprotniki revolucije, dovolj je, da so bili v službah pod šahovim režimom. Začelo se je množično odpuščanje iz služb, nad tisoč izobražencev, profesorjev, strokovnjakov, časnikarjev in drugih so odpustili čez noč. Ta najnovejši val čiščenja dežele vseh nasprotnikov revolucije se navezuje na podobno čiščenje po univerzah in vseh ustanovah, ki ga je sprožila desničarska Islamska republikanska stranka. Ta je svojo ost uperila proti vsem levičarjem, zlasti marksistom in drugim, če so le kazali količkaj naprednega duha, ki se ni povsem istovetel z nauki korana. Prav zato nekateri označujejo sedanje obdobje čistk in napadov na napredne sile za nekakšno iransko inačico razvpite »kulturne revolucije« na Kitajskem.

Iran na razpotju

V takem ozračju se je tudi vnovič zaostri vprašanje izpustitve ameriških diplomatov, ki jih že od novembra drže študenti kot talce. Četudi je obstajala pri nekaterih voditeljih, kot sta predsednik Bani Sadr in zunanji minister Ghotbzadeh, pripravljenost rešiti vprašanje ameriških talcev, je zdaj ta možnost vnovič povsem negotova. Njihovemu izpustu se krčevito postavlja po robu Islamska republikanska stranka ajatolaha Behtešija, ta je ostro napadel celo nedavno konferenco iranskih in tujih znanstvenikov in javnih delavcev, ki so v Teheranu razpravljali o ameriškem vmešavanju v notranje zadeve Irana, in za katero je dal pobudo sam voditelj Homeini. Tuji udeleženci so na konferenci predložili iranskim državljanom, da bi izpustitev ameriških talcev prinesla Iranu neprimerno večjo mednarodno solidarnost in podporo. Očitno je, da je vprašanje talcev v sedanjih iranskih razmerah ne toliko izziv Združenim državam, pač pa neposredno pogojuje boj posameznih sil iranske revolucije za oblast. Talci oziroma njihova izpustitev ali nadaljnje zadrževanje so tako postali merilo moči dveh polov, ki se bojujeta za oblast. Na eni strani je predsednik Bani Sadr, ki so mu k izvolitvi bistveno pripomogli tako levičarji kot napredno krilo islamskega gibanja, na drugi strani pa so desničarski skrajneži kot sila, ki jo predstavlja Islamska republikanska stranka ajatolaha Behtešija. Seveda obstaja med tema dvema poloma še vrsta skupin in sil raznih odtenkov.

Predsednik Bani Sadr je bil pod pritiskom desnice prisiljen združiti se z Behtešijem v tako imenovano Islamsko fronto, seveda za ceno čiščenja

parlamenta vseh levičarskih elementov. Kaže, da tudi ta Sadrov »zgodovinski kompromis« ni rodil sadov, dežela še nima vlade.

Hkrati pa se čedalje bolj zaostrejuje notranja nasprotja in deželo pestijo čedalje težji ekonomski problemi. V gospodarskem pogledu je dežela tako rekoč v razsulu. Proizvodnja skoraj povsem stoji, naftni vrelci dajejo komaj toliko, da se država drži pokonci. Zahodna gospodarska blokada sicer ni pomenila smrtnega udarca, je pa povzročila, da mora Iran vse potrebno blago tujim preprodajalcem plačevati po dosti večji ceni. Brezposlenost raste, kar vse le še bolj otežuje obstoječo zmedo in negotovost. Vse to pa skriva v sebi stvarne ovire za utrditev in končno konsolidacijo islamske revolucije. Ta namreč poteka v znamenju hudih zaostritev med blokovskimi silami, ki vsaka po svoje skušajo izveči koristi iz iranskih razmer in zlasti iz sedanih krčev, ki pretresajo deželo. Zato bi notranfja ustalitev na temelju ustave in pa pomiritev, te pa brez rešitve nacionalnega vprašanja, ki obsega pravice raznih narodnosti, ne more biti vidno prispevala tudi k večji mednarodni uveljavitvi Irana v sklopu neuvrščene gibanja.

Drago Košmrlj

Srbija na dan vstaje

Več kot 20.000 delovnih ljudi in občanov ter mladine Valjeva, Bajine bašte, Šabca in bližnjih krajev se je zbralo na velikem ljudskem zborovanju – osrednji republiški proslavi ob dnevu vstaje srbskega naroda v Beli crkvi, kraju, kjer je počila prva partizanska puška. Slavnostni govornik Dragoslav Marković, predsednik skupščine SFR Jugoslavije, je v svojem govoru dejal, kot z žalostjo v srcih te dni ugotavljajo povsod po naši domovini, da je to prvo praznovanje dneva vstaje brez našega Tita; vendar je njegovo izročilo tako jasno, da na naši poti ne more biti omahovanj. Zato so naše prvenstvene naloge dobro delo in bratstvo ter enotnost.

Proslave v počastitev dneva vstaje srbskega naroda so bile tudi v drugih krajih Srbije, slovesno pa je bilo tudi v Vojvodini.

Iz razprave na slovenski borčevski skupščini

Pomembno za vse, ki gledajo v prihodnost

O vprašanih založništva, pisanja in izdaja knjig s tematiko NOB in revolucije ter o vprašanju osrednjega muzeja ljudske revolucije Slovenije je na minuli borčevski skupščini razpravljalo več razpravljavcev, med njimi tudi Zdravko Klanjšček, ki jih je povezal v svojem referatu s skupno osnovno mislijo, da spomini bledijo, vojna generacija stari, in da je treba pohiteti, da bi ujeli v pisano, govorno in umetniško izraženo besedo vse, kar se lahko doprineše k dopolnitvi podobe narodnoosvobodilnega boja za sedanjo mlado generacijo in nove rodove.

Zdravko Klanjšček je o času, ki je pač v zvezi z omenjenimi nalogami najhujši rabelj, dejal: »Pri obravnavanju obeh problemov moramo ravnati in presoja kot modri gospodarji in misliti daleč naprej. Ni moder tisti, ki misli le na trenutek, temveč tisti, ki ima pred očmi prihodnost in presoja stvari s stališča širših obzorij. Ali je pameten tisti kmetovalec, ki ob slabi letini porabi tudi tisto, kar rabi za seme, ki bi prodal plug, s katerim sicer orje? Ne, moder je tisti, ki bo storil vse, da bo naslednja letina boljša. Kajti, čim bolj so težavni časi, tem bolj je treba misliti na prihodnost.

Tudi mi bomo pametno ravnali, če bomo ob takih trenutkih, kakršen je današnji, storili vse za utrditev in razvoj negovanja revolucionarnih tradicij, kajti v tradicijah naše preteklosti bomo kot družba in kot posamezniki črpali moč za premagovanje trenutnih težav in tudi težav v prihodnosti, krepili našo

obrambno moč in trdnost naše socialistične skupnosti.«

Klanjšček je v nadaljevanju svojega referata opozoril na smisel in odgovornost borčevskih organizacij pri delu na tem področju. Našel v vrsto konkretnih nalog, ki jih je treba nadaljevati: Knjižnica NOV in PO Slovenije, Knjižnica OF, nadaljevanje z delom pri dokumentarnih zbirkah: Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni, Dokumenti ljudske revolucije, Fotografski dokumenti in vrsta literature iz delavskega revolucionarnega gibanja ter tudi naše povojne izgradnje. Prav ob naštevanju dokumentarnih del in monografij je Klanjšček omenil tudi velike uspehe, ki so jih pri zbiranju zgodovinskega gradiva, pisanju, oziroma pripravi monografij in zbiranju pisanih spominov dosegli domicilni odbori, odbori OF pri SZDL in drugi. Mnogi delajo z navdušenjem, kar pa še vedno ne zadostuje, da bi lahko celovito predstavili ta veliki in enkratni čas v naši narodni zgodovini. »Zdaj je še čas, da ob sodelovanju strokovnjakov neposredni udeleženci teh velikih dogodkov še prispevajo k poglobljanju našega poznavanja te zgodovine, da še posredujejo izkušnje, ki jih hranijo.«

Ekonomske težave ne smejo zavreti dela

»Odgovornost je na odborih in združenjih, da se čimprej oblikujejo monografije in kro-

niko, ki jih še nimamo. Sedanje ekonomske težave ne smejo zavreti tega dela.«

Zdravko Klanjšček je dejal, da je naloga komisije za zgodovino pri svetu za razvijanje tradicij NOB (pri RO ZZB NOV Slovenije) bdeti nad kakovostjo in dajati pomoč piscem, poleg tega pa se mora ta komisija zlasti zavzemati za to, da bodo čimprej zaključene osnovne dokumentarne zbirke o revoluciji in NOB, ter da se končno premakne z mrtve točke tudi prevajanje nekaterih naših del v jezike jugoslovanskih narodov in nasprotno. Hkrati bo treba kar najhitreje storiti kaj za pripravo brošure, knjige, oziroma publikacije, ki bo nazorno in v kratkem seznanila tujce (v več tujih jezikih) o našem narodnoosvobodilnem boju. Klanjšček je poleg vseh teh vprašanj opozoril še na eno, na vprašanje založniških hiš Borec in Partizanska knjiga, kjer bi moralo biti njuno sodelovanje bolj izrazito in bolj samoupravno urejeno. Hkrati z založbama je omenil tudi tiskarne, ki za svoje opravljeno delo zahtevajo takojšnje plačilo, medtem ko založbe nosijo tveganje za prodajo knjige, in avtorje, ki so na seznamu vrstnega reda plačil prav na dnu. Honorarji so poleg tega, da so nizki, tudi izplačevani z izrednimi zamudami. Pikra pripomba je padla še na politiko financiranja Kulturne skupnosti Slovenije, ki da je polna protislovij. Tako se zgodi, da je izredno pomembna knjiga, zbornik virov o nacistični raznarodovalni politiki na Slovenskem, ki ga je pripravil dr. Tone Ferenc, sofinancirana le s 137 tisočaki, medtem ko prejme neka manjša pesniška zbirka ne preveč znanega avtorja znatno večjo vsoto.

Iz navedb v tem referatu sledijo sklepi, da bi se morale založbe veliko bolje samoupravno organizirati, urediti medsebojne dohodkovne odnose s tiskarnami in grafično industrijo in nenavsezadnje z avtorji, ki jim je treba dati ustreznejše priznanje. Nikakor ne bi smeli težiti k oženju programov izdaje knjig s tematiko NOB, vendar pa bo skrb za primerno kakovostno raven le teh nujno dvigniti.

Ko je Klanjšček spregovoril, kot tudi nekaj drugih razpravljavcev, o vprašanju muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani, je vsem delegatom iz občin priporočil, naj podprejo in prepričajo delegate v svojih občinah, da bodo za uresničitev te zamisli v srednjeročnem načrtu 1981-1985, saj postaja muzej, kakršen je sedaj, kljub svoji izjemno bogati shranjeni in nerazstavljeni zbirki, že sramoten odraz našega zaspanega reševanja tega vprašanja.

Pripravila B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Radovljica - borci v prvih vrstah za stabilizacijo

Zlasti vsebinsko bogata in plodna je bila razprava o delu in snovanju načrtov za prihodnje, ugotavlja naš dopisnik Jošt Roka na letni borčevski skupščini ZZB NOV v Radovljici.

»Spodbudno je zlasti, da so se razpravljalci osredotočili predvsem na središčna vprašanja sedanjega trenutka v našem gospodarskem in družbenem razvoju. Trdno vztrajajo pri izvajanju zgodovinskih izročil tovariša Tita (njegova misel je bila ves čas, ko so govorili o nalogah borcev, prisotna), so poudarili, da so borci kljub razmeroma visoki starosti (ta se bliža povprečju 64 let) vedno pripravljeni izpolnjevati svoje naloge. Borci v radovljiški občini še vedno predstavljajo precejšen odstotek med odgovornimi nosilci pomembnejših nalog v delegatski sestavi skupščinskih teles, SIS, v družbenopolitičnih organizacijah, v krajevnih skupnostih in njihovi samoupravi ter še posebej na področju obrambnih priprav.«

Delegati so posebno zavzeto spregovorili o potrebi po še bolj načrtnem in celovitejšem zbiranju zgodovinskega gradiva za dokumentacijo NOB in varstvo spomenikov NOB na območju občine ter sklenili, da bodo do konca leta 1980 izdelali slikovno in vsebinsko dokumentacijo o vseh padlih borcih in aktivistih ter o umrlih v intervenciji z radovljiške občine. Album spomenikov z območja občine, ki ga imajo v načrtu, naj bi služil tudi šolski mladini kot učni pripomoček. Poleg vrste obeležij, ki so jih odkrili že letos, pa so za dan borca odkrili pri Bohinjskem jezeru še spominsko ploščo na kraju, kjer je 4. 4. 1945. leta bil Jeseniško-bohinjski odred poslednji boj z Nemci.

J. R.

Jesenice - mladostni utrip aktivnosti

Več kot polovica od 1200 borcev in vojaških invalidov v jeseniški občini je še vedno aktivna, so ugotavljali na nedavni skupščini občinskega odbora ZZB NOV Jesenice. Ta aktivnost pa velja tako za občinski odbor, kot njegove komisije, domicilne odbore, kakor tudi za aktivne borce in organizacije ZB v KS.

V zadnjem obdobju so jeseniški borci obravnavali in usmerjali svojo aktivnost v uresničevanje pobude tovariša Tita, v sodelovanje na področju SLO in družbene samozaščite ter se udeležili razprav o gradnji nove elektrojeklarne v jeseniški železnici. V preteklem letu so tamkajšnji borci navezali tesne stike z borci pobratenih občin Valjevo in Trbovlje. Že v letošnjem letu so borci na Jesenicah sodelovali pri uspešni izvedbi letnih skupščin krajevnih borčevskih organizacij, saj se je vseh udeležilo kar tisoč borcev. In na vseh teh skupščinah je bila skupna osnovna misel borcev, da bodo še vnaprej skupaj z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in krajski delovali na vseh področjih družbenega življenja njihovega kraja. Nekaj kritike v razpravi je bilo namenjene tistim članom, ki še vedno vlagajo zahtevke po obnovah postopkov za priznanje posebne dobe, čeprav so jim to že pred leti zavrnili. Delegati so menili, da je treba vendarle že prenehati s takimi primeri. V sklepih, ki so jih sprejeli so se zavzeli za aktivno sodelovanje pri utrjevanju delegatskega sistema, za uresničevanje stabilizacijskih ukrepov in stabilizacijsko obnašanje nasploh, borili se bodo proti lenobi, samovolji, neodgovornosti in sektaštvu. Ena njihovih neposrednih nalog ta čas pa je, da poskrbijo za čimprejšnjo oživitve družbenega dogovora o varstvu spomenikov, grobov in grobišč iz NOB v jeseniški občini. Prizadevali si bodo za ureditev spominskega parka na Plavžu, za gradnjo spomenikov na Planini pod Golico, v Javorniškem rovtu in na Podkorenju ter nadaljevali z gradnjo kurirske postaje G 22.

Je pa še vrsta drobnih nalog, ki jih tu ne omenjamo, ena pomembnejših pa je tudi popis vseh spomenikov in obeležij na Jeseniškem.

Janko Rabič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Kosta Nadj o nalogah borčevske organizacije

Borci ne bodo nikoli odložili orožja!

Tako je dejal med drugim Kosta Nadj, predsednik jugoslovanske borčevske organizacije v pogovoru s Tanjugovimi novinarji pred praznikom dneva borca, ko je opredeljeval naloge in mesto borčevske organizacije v naših skupnih naporih za utirjenje našega gospodarskega in ekonomskega ter tudi družbenega razvoja v mirnejše in stabilnejše struge.

»Borci smo tudi v okviru SZDL izdelali delovni program v tem obdobju revolucije. Borci NOV ne bodo nikoli odložili orožja. To ni čas za sprostitev, temveč čas svetovne krize; če se bomo prepustili toku dogodkov, nas bodo ti prehiteli in postali bomo tisto, kar nikoli nismo hoteli biti - prepuščeni drugim na milost in nemilost. Ponavljam: borci so vedno borci,

zato ni in ne more biti splošne družbene organizirane akcije, v katero ne bi bili vključeni.

Najpomembnejši boj v tem času je boj za krepitev združenega dela in odločujoče vloge delavskega razreda. Uspeh tega boja, k njemu spadajo tudi prizadevanja za gospodarsko stabilizacijo, je odvisen od nadaljnjega razvoja in boljšega delovanja delegatskega sistema. Od tod izvira tudi potreba, da se še odločneje spopademo z različnimi oblikami liberalizma, tehnobirokratizma in nacionalizma. Ugled in avtoriteta vsakega borca, prav tako pa tudi naše borčevske organizacije, se kaže v uresničevanju sprejetih nalog v okviru socialistične zveze delovnega ljudstva. Čas pa je tak, da moramo nujno svoj pogosto izraženi revolucionarni polet še bolj vztrajno prenašati na mlade, ki to od nas tudi pričakujejo.«

Pogled nazaj ponuja rešitev za jutri

Izmenjava izkušenj med borci celjske regije

Delo medobčinskega sveta zveze združenj borcev NOV v neposredni vojni nevarnosti ter v vojni in izrednih razmerah, problem zdravstvenega varstva borcev v celjski regiji in sprejetje statutarne sklepa o organiziranosti, delovanju in vlogi ter nalogah medobčinskega sveta v izrednih, tudi vojnih razmerah, to so bila osnovna vprašanja, ki so dajala ton in živost nedavnemu sestanku medobčinskega sveta celjske regije. Semkaj velja prišteti še razpravo o pripravi na letošnjo akcijo Nič nas ne sme presenetiti.

Na seji v Laškem so opozorili, da bodo morali dejavnost, vezano na splošni ljudsko odpor in družbeno samozaščito razširiti in ji dati globlje razsežnosti, ne pa da bo, kot se je dogajalo tu in

tam, stvar posameznih družbenopolitičnih teles in navsezadnje tudi posameznikov. Sicer se je delo v vseh navedenih telesih znatno izboljšalo in ni razloga, da bi bili nezadovoljni. Nekoliko več bo treba storiti pri popularizaciji vojaških poklicev. Sicer pa, so ugotovili v Laškem, je borcem vendarle uspelo dejavnost kar najširše podružbiti, seveda ob znatni pomoči družbenopolitičnih organizacij, predvsem socialistične zveze. Danes so borci pobudniki različnih akcij, ne pa tudi nosilci, kot se je to dogajalo še do nedavnega.

Regionalna zdravstvena skupnost Celje se je zavezala, da bo do jeseni (takrat nameravajo sklicati vse zdravstvene delavce, ki se ukvarjajo s problemi borcev) pripravila temeljito analizo

zdravstvenega varstva borcev celjske regije. Analizi bodo sledili konkretni predlogi izboljšav in nekaterih novosti, da bi bilo zdravstveno varstvo borcev kar najbolje organizirano.

Srečanje zdravstvenih delavcev regije ni novost, kot ni novost temeljita razprava o borčevskih problemih. Srečanje postaja tradicionalno in je že do sedaj pokazalo, da ni samemu sebi namen. Razprave, ki spremljajo srečanja, nudijo dokaj natančen, celovit pregled varstva borcev pa tudi soočanje z različnimi težavami. Vsekakor je zelo pomembna izmenjava izkušenj o metodi dela in organiziranosti borčevskih dispanzerjev in ambulant. To je hkrati tudi vzpodbuda tistim občinam, ki tega dosedaj še niso uspele organizirati.

V Laškem so ugotovili, da gre pri zdravstvenem varstvu borcev zlasti za prostorske probleme zdravstvenih domov, ki se jim največkrat pridružujejo še kadrovske. Vse to povzroča daljše čakalne dobe in - negodovanje.

Na sestanku so se dogovorili za sestavo medobčinskega sveta zveze združenj borcev v miru in v vojni. Imenovanja so potrdili konec tega meseca, v obeh telesih pa so predstavniki iz vseh občin celjske regije.

Ne bo odveč, če zapišemo, da so se na laškem sestanku borci dotaknili premnogih perečih vprašanj in z zadoščenjem ugotovili, da velja delo le še izpopolnjevati in biti še bolj prisoten na vseh ravneh našega družbenopolitičnega življenja in bitja.

Milenko Strašek

Prisega rezervnih starešin, borcev in mladine

Letošnje jubilejno deseto srečanje Rezervnih vojaških starešin Jugoslavije je bilo zaključeno na dan borca z veliko slovesnostjo v Čačku. Odkrili so tuč spomenik vsem borcem, padlim v narodnoosvobodilnem boju iz Čačka in okolice. Spomenik, delo beografskega arhitekta Bogdanovića, stoji v spominskem parku v Čačku na mestu, kjer je kostnica 800 padlih borcev.

Na osrednji slovesnosti sta govorila tudi predsednik ZRVSJ admiral Bogdan Pecotić in član CK ZKJ Miloš Minić, ki je doma iz okolice Čačka. Več kot 50.000 udeležencem iz vseh krajev Jugoslavije sta poudarila pomen razvijanja bratstva in enotnosti vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, za kar je že Tito poudaril, da ju moramo razvijati in ohranjati kot zenico svojega očesa. Prav tu imata odločilno vlogo zveza združenj borcev NOB in pa vse bolj tudi ZRVS. Zveza rezervnih vojaških starešin s svojimi programi in svojo družbenopolitično dejavnostjo ter idejnopolitičnim in splošnovojaškim usposabljanjem na različne načine prispeva k negovanju revolucionarnih izročil narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Prav posebno mesto pa imajo pri tem vsakoletna srečanja Bratstvo in enotnost, ki so zbor rezervnih vojaških starešin iz vseh republik in pokrajin. Pa ne le to, srečanja so tudi priložnost za krepitev bratstva in enotnosti, medsebojno zblíževanje narodov in narodnosti, krepijo odločenost, da branimo vsak kotiček naše domovine. Bratstvo in enotnost sta največji pridobitvi naše revolucije, sta porok naše moči in edina pot do zmage v morebitni vojni.

Miloš Minić je v govoru poudaril pomen velike odločitve vodstva KPJ s Titom na čelu o vstaji jugoslovanskih narodov, ki se je rodila 4. julija 1941. Njegove misli pa so bile namenjene predvsem največjemu revolucionarju naših dni, tovarišu Titu.

Občine osrednje Srbije so od 2. do 4. julija sprejele v goste več kot tisoč rezervnih vojaških starešin iz vseh republik in pokrajin. Ponovno so se tkale bratske vezi in Srbi so spet dokazali, kako dobri gostitelji so. Rezervni starešine so bili prisrčno sprejeti, kamorkoli so prišli, pa najsi je bil to ogled tovarn, krajevnih skupnosti in drugo. V teh dneh so obiskali nešteto pomnikov naše revolucije, se pogovorili o dogodkih, ki so tako odločilno vplivali na usodo naših narodov in narodnosti. Resnično vseskozi in na vsakem koraku se je lahko vsakdo prepričal, kako odločeni smo nadaljevati pot, ki nam jo je začrtal tovariš Tito. To so potrjevali številni stiski rok, pogovori, obujanja spominov in ne nazadnje tudi pesem, ki je odmevala prav povsod, kjer so se rezervni starešine našli.

Za slovensko delegacijo so bila srečanja še posebno prisrčna, saj so rezervni starešine obiskovali kraje, kjer so v najhujših dneh okupacije sprejemali izgnane slovenske družine na svoje domove. Skoraj ni bilo vasi v Šumadiji in Pomoravju, da v pogovorih z ljudmi v kateri od vasi, ki so jih obiskali, ne bi spomnili teh dogodkov.

Naši rezervni starešine so se lahko prepričali, da so ti kraji in mesta po vojni doživeli skokovit razvoj. Do pred vojne v skoraj izključno kmetijskih pokrajinah so začeli graditi industrijo, cestne povezave, razvila pa sta se tudi živinoreja in sadjarstvo, ki sta glavni panogi kmetijstva.

Nešteto novih vezi in prijateljstev potrjuje, kako potrebna in koristna so takšna srečanja. To je izzvenelo tudi iz prisega rezervnih starešin, borcev in mladine na osrednji slovesnosti. Zaobljubili so se našim narodom, partiji in Titu, da bodo še naprej razvijali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti in pridobitve naše socialistične revolucije.

Prihodnje, enajsto po vrsti, srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije bo prihodnje leto v Hrvaški, osrednja slovesnost pa bo predvidoma na Petrovi gori.

Boris Knific

Sestanek o skupnih nalogah ZB in organizacije Rdečega križa

Popoldne v KS Milana Majcna

V ljubljanski krajevni skupnosti Milana Majcna v spodnji Šiški so se pred dnevi zbrali na skupnem sestanku predstavniki temkajšnje borčevske organizacije in Rdečega križa ter predstavniki družbenopolitičnih organizacij te krajevne skupnosti.

Za začetek in za našo rabo so povedali, da njihova krajevna skupnost šteje tri tisoč krajanov, od teh pa jih je nekaj več kot 350 vključenih v delo organizacije Rdečega križa. Med člani te humanitarne organizacije je večje število borcev, in ker so menili, da vrsto nalog lahko načrtujejo skupno, so se sestali.

Organizacija Rdečega križa, ki je bila ustanovljena že v času narodnoosvobodilnega boja, je že po svojem osnovnem poslanstvu blizu delu in nalogam ZB NOV. Skupne naloge v sedanjem času pa so predvsem na področju usmerjenega pripravljanja in učenja pomoči za primere morebitnih naravnih nesreč, katastrof, vojne.

V neformalnem pogovoru so zbrani predvsem poudarjali moralne in etične vrline, ki so se visoko razvile v narodnoosvobodilnem boju, in ki v današnjem času pogosto bledijo. Obe organizaciji pa sta takega nastanka in takih korenin, da morata bedeti in opozarjati na pojave nehumanosti in slabih odnosov do soljudi. Skupne naloge obeh organizacij so tudi na področju SLO in CZ, kar bi moralo še zlasti priti do izražanja v manjših skupnostih, kot je hišna skupnost, kot so prebivalci enega ali več blokov skupaj, v ulici... Uspeh bi bil že, če bi ta vprašanja vsaj od časa do časa na sestankih hišnih svetov resno in pripravljen obravnavali.

Sestanku RK in ZB v krajevni skupnosti Milan Majcen je prisostvoval tudi Franc Černugelj, predstavnik predsedstva RO ZB NOV Slovenije, ki je med drugim v pogovoru z borci in

člani Rdečega križa tudi dejal, da so njihove primarne skupne naloge pri razvijanju skupne skrbi za ostarele in osamele krajeane, hkrati pa pridobivanje mladine za to delo. Predsednik krajevnih skupnosti borčevske organizacije je pripomnil, da se pač organizacija ZB stara in se ne obnavlja (povprečna starost borcev se giblje že okrog 66 let), medtem ko se organizacija RK obnavlja in pridobiva vedno nove mlade člane. Hkrati pa je tudi povedal, da so skoraj vsi člani borčevske organizacije tudi člani organizacije Rdečega križa. Menil je tudi, da o kakšni nepovezanosti, vsaj v njihovi krajevni skupnosti, sploh ne bi mogli govoriti, kljub temu pa bi pred nekaterimi akcijami lahko sklicali skupni sestanek (kar doslej še ni bilo v navadi).

Predsednica krajevnih organizacij RK Angela Ilaševa je povedala, da so doslej še vse akcije krajevnega RK dobro izpeljali, ter da so bile

tovarišice pri tem delu vedno v večini! Slabše se v delo na terenu vključuje mladina, toda na omenjenem sestanku so ugotavljali tudi to, da se mladi vključujejo v delo organizacij RK po šolah, da so večji del dneva zdoma in je zato težko vključiti večje število mladih doma. Pika beseda pa je veljala tako imenovani »srednji« generaciji, ki se v delo družbenopolitičnih organizacij in društev na terenu slabo vključuje, saj so ugotavljali, da so aktivni krajeani v delu krajevnih samouprave pri petdesetih že med »mladinci«.

O mladini smo slišali še to in ono in seveda staro zgodbo, da se nimajo kje zbirati, da poslušajo čudno glasbo in se zanimajo za nekoristno zabavo. Toda večine to ne skrbi posebno. Pomembno je, da so ti mladi na mestu takrat, ko jih potrebujejo, ko je na vrsti zbiralna akcija za papir, staro obleko...

B. Ž. J.

Uspešna informativna dejavnost

Člani komisije za informativnopropagandno dejavnost pri občinski konferenci ZRVS Jesenice so na zadnji seji pregledali delo v zadnjem obdobju ter sprejeli program dela komisije do konca letošnjega leta. Kot je poudaril predsednik komisije Jože Urh, so bili v zadnjem obdobju doseženi pomembni rezultati na področju informiranja o delu zveze rezervnih vojaških starešin in sicer v lokalnih in drugih sredstvih javnega obveščanja. V glasilu Železar, na lokalni radijski postaji Triglav,

v Glasu, TV-15 in Naši obrambi je bila široko prikazana dejavnost in tudi problematika rezervnih vojaških starešin na številnih področjih.

Programska usmeritev komisije, ki je bila sprejeta na omenjeni seji, se bo tudi naprej uresničevala v skladu s položajem in vlogo organizacije ZRVS v naši socialistični družbi ter na podlagi izkušenj o dosedanjem delu in nalogah, ki izhajajo iz dokumentov 8. kongresa ZKS in 11. kongresa ZKJ, drugih dokumentov ter pobude to-

variša Tita o kolektivnem vodenju in odgovornosti.

Med konkretnimi nalogami, ki so jih sprejeli člani komisije, pa so tudi v prihodnje: nadalje bodo sodelovali s sredstvi javnega obveščanja, prizadevali si bodo, da bo v knjižnicah na razpolago vojaška strokovna literatura, ki bo namenjena članom ZRVS in drugim bralcem. V sodelovanju z oddelkom za ljudsko obrambo skupščine občine Jesenice bodo sodelovali v akciji pridobivanja novih naročnikov za časopis TV-15 in Našo obrambo. Čla-

ni komisije bodo nadalje zbirali gradivo o delu članov ZRVS v jeseniški občini, prizadevali si bodo za predvajanje obrambno-vzgojnih filmov za vzgojo in izobraževanje članov ZRVS in ostalega prebivalstva. V načrtu pa imajo tudi razstavo fotografij v okviru enega izmed praznikov v letošnjem letu. Zbrali bodo najrazličnejše fotografije o delu in aktivnostih članov ZRVS, zbrano gradivo pa bodo prikazali na omenjeni razstavi.

Janko Rabič

NOVE KNJIGE

Rdeča istrska zemlja

Pred kratkim je koprška založba Lipa izdala knjigo (Fulvio Tomizza: Boljše življenje), ki je po eni strani tolikšen književni dosežek, da lahko zadovolji tudi najzahtevnejšega bralca, po drugi strani pa obeležena s tematiko, ki se ustvarjalno sooča z enim osrednjih živcev naše zgodovinske biti, umetniško prikazujoč tisti del naše zemlje in na njej živečih ljudi, ki v nas usodno pozveneva ob besedah Istra, Istrani, ker so del našega narodnega telesa.

Lepo je in prav, da je avtor za svoje delo leta 1979 prejel avstrijsko nagrado za najboljši roman evropske literature. Ob tem njegovem pisateljskem uspehu bi pa želeli posebej poudariti, da gre za istrskega pisatelja, za pisatelja, kakršnega naša Istra še nikoli prej ni imela. Zato sodimo, da ni odveč, če v naše knjižno kramljanje vključimo nekaj življenjskih podatkov, ki nam bodo zdaj v širši javnosti že priznanega, v italijanščini pišočega avtorja, tudi osebno malo bolj približali.

Fulvio Tomizza je v dveh desetletjih, od leta 1960 do marca letos, poleg številnih krajših in treh dramskih besedil napisal in priobčil kar dvanajst romanov, ki skupaj obsegajo več kot tri tisoč strani. In tedaj, ko je pisatelj objavil svoj prvi roman, Materado, mu je bilo komaj petindvajset let. Pisatelj je namreč prav letos, 26. januarja dopolnil petinštirideset let nenavadno ustvarjalnega, plodnega življenja in gotovo bomo o njem še veliko slišali.

Fulvio Tomizza se je v vasi Juricani, nedaleč od Umaga, rodil leta 1935. V njegovih žilah se pretaka nekaj naše krvi, saj je ugotovljeno, da se je Fulvijevega praded že v sedemnajstem stoletju naselil v Materadi, kamor je ušel iz Dalmacije pred turškim navalom. Potem se je Tomizzov rod trdno zakoreninil v istrski zemlji, kjer je v treh in pol stoletjih marsikaj doživel in preživel. A pripadati rodbini, ki ima za sabo več kot deset človeških pokolenj je velika stvar. Se večja za pisatelja, za Fulvia Tomizzo, v katerem so se, bi lahko

rekli, nakopičile in prečistile stoletne izkušnje njegovega rodu, tako tesno povezane z Materado, z Istro. Ob strani svojega očeta Ferdinanda, in matere, po rodu s hrvaškega podeželja, je mladi Fulvio doživljal vse tegobe, ki so jih tamkajšnjemu življenju stregli fašizem, vojna in razmere prvih povojnih let.

Fulvio, v tem času študirajoč v koprskem malem semenišču, pri salezijancih v Gorici, in nato spet v koprskem liceju, je bil, kakor nam pripoveduje v svoji avtobiografiji, razpet med dvema svetovoma, vključen v dramatično dogajanje ob negotovi meji, razklan v svojih čustvih in mislih. Materada je ob povojnem razmejevanju spadala v takratno cono, B, odkoder se je njegov oče, ki mu razmere niso preveč prizanašale, zatekel v Trst, potem pa star komaj sedemindeset let, zagrenjen in poln domotožja prišel samo še umret na svoj rodni dom. Očetova, morebiti tudi hudo nepravilna usoda pa Tomizze ni zlomila: iz družinskega, tragično obeleženega risa mu je uspelo zakoračiti v novi čas, v nova obzorja. Že leta 1955 se je vpisal na univerzo v Beogradu, kjer je študiral romanske jezike in dramsko umetnost, zatem je sodeloval pri filmu Trenutki odločitve režiserja Františka Čapa v Ljubljani. Že naslednje leto se je naselil v Trstu in tam je začel pisati Materado, ki jo je dokončal v dvajsetih dneh. Moral jo je sicer še krepko predelati, toda leta 1960 je roman izšel pri Mondadoriju v Milanu. Kritika se ni obotavljala s pohvalo o resnobni objektivnosti, nazornosti v opisanju krajev in ljudi, zgodovinskega in političnega dogajanja, odsotnosti slehernega sovraštva in pristranosti, o jeziku, ki je toplo obarvan z izrazi domačega narečja, o lirizmu v prikazovanju rodne istrske zemlje. Potem je približno na vsaki dve leti objavil zajeten roman, tako da se jih je do danes nabralo že dvanajst, ob katerih kritika ugotavlja stalen pisateljev napredek, ki doseže največje mojstrstvo v Boljšem življenju.

V tem nas počasna, umirjena pripoved cerkovnika Marina Krušiča priteguje od prve do

zadnje strani, na katerih poteka dogajanje v Istri vse od začetka našega stoletja pa prav do naših dni. Mogočni epični roman je zgodovina male vaše skupnosti in prikaz usod v njej živečih ljudi. Podobe, ki jih je Tomizza orisal v svojih drugih romanih, zažive pred nami znova, vendar brez kakršnega koli ponavljanja, ampak v nadvse pestrem mozaiku, v celoviti freski, kjer se nekateri stari motivi prepletajo s popolnoma novimi, še nikjer uporabljenimi. Cerkovnik Martin Krušič je v tej umetniški zgradbi poglavitni pripovedovalec, pričevalec in soudeleženec bitja in minevanja vasi in naselij, združenih v isti fari. V sedemdesetih letih življenja, ki je nam ob prebiranju dosti daljše, je navzoč ne le pri dejavnosti vrste župnikov, ampak tudi pri vseh rojstvih in smrtih, junaštvih in podlostih ljudi, pri čudnih zapletih vsakdanjega življenja v skupnosti in ob velikih zgodovinskih dogodkih, ki brezobzirno posegajo vanjo. V romanu je tolilo oseb in junakov, da je o posameznikih nemogoče spregovoriti. Vendar so vsi med seboj tesno povezani v enotnem pripovednem toku, v epopeji o ljudeh, ki prispevajo k tako imenovani zgodovini, jo pravzaprav ustvarjajo in so obenem njene žrtve.

Fulvio Tomizza je neke zapisal, da je v knjigah vse zapisano, in da jih je treba le znati brati. In tako lahko rečemo tudi o Boljšem življenju, da je v njem zapisano, če že ne vse, pa skoraj vse kar mora nadarjen, pošten pisatelj, kot je Tomizza, povedati o svojih ljudeh, o svoji rodni zemlji, o tem, kakšno je bilo in kakšno je življenje na njej, preden preide v tisto imaginarno »boljše življenje«, ki je včasih edina tolažba revnih, preganjanih in žrtvovanih. Resnično: ni ga pisatelja, ki bi istrsko zemljo in istrske ljudi poznal tako kot Tomizza, jim bil tako zvest, ostal do njih tako pošten, ostal vseskozi njihov, eden izmed njih.

Kritiki in literarni zgodovinarji so poskušali uvrstiti Tomizzo v plejado tržaških pisateljev, med katerimi zmeraj naštevajo Sveva,

oba Stuparicha, Sabo, Gambinija, itd. Se pa motijo. Po našem mnenju je Tomizza istrski, v italijanščini izražajoči se pisatelj, ki svoj navdih črpa neposredno iz rodne istrske domačije, pisatelj, ki je tudi v svojih avtobiografsko obarvanih delih, ne glede na osebno prizadetost, ohranil ravnovesje poštene človeške sodbe in pristnega umetniškega pričevanja, trdno prepričan, da so ljudje ob meji neločljivo povezani s skupno usodo, da je zahteva po skupnem doživljanju te usode močnejša od vsega, kar jih v vsakdanjih strasteh in gluhosti raznih mogočnikov more biti razdvaja.

Čeprav drugih Tomizzovih del, zlasti s področja novelistike in dramatike (igrali so ga tudi v Ljubljani, Beogradu in Zagrebu) nisamo omenjali, se nam zdi potrebno poudariti vsaj njegov pomemben prispevek k evropeizaciji našega Ivana Cankarja, čigar dramatičnijo Martin Kačur v podobi idealista je prepričljivo približal ljudem onkraj meje in po

svetu. Tudi v tem je dokaz, da Tomizza globoko razume neogibno potrebo po medsebojnem spoznavanju, sodelovanju in plemenitem sožitju na tem koščku našega skupnega sveta.

Z zahtevnim italijanskim, narečno posejanim besedilom sta se dobro namučila njegova prevajalca Rado Bordon in Viktor Bravar, ki sta Tomizzovo metaforično bogato njivo družno presadila v slovenščino, tako da sta z vso, pestrostjo ljubitelju našega jezika roman ne samo približala, ampak ga tudi očarala.

Kot vidimo, so se tokrat lepo ujeli: avtor, prevajalca, in koprška založba. Ni čudno, da je ob njihovem skupnem prizadevanju naša rdeča istrska zemlja tako lepo zadehtela.

Slavko Kumer

SPREMLJAMO

Praznični program

S prazničnimi programi je vselej zadrega. Le malokomu je, denimo, do tega, da bi ob 1. maju posvečal vse svoje interese, misli in čustva problematiki delavskega gibanja v zgodovini in sedanjosti; veliko bolj se ukvarjamo z izleti, s popotovanji, z doživetji »bega od vsakdanjosti«. Podobno je ob dnevu republike, ko se formalnim prazničnim obeležjem prav tako »izmikamo« v iskanju doživljajske sprostitve. Polnjenju televizijskih ali radijskih oddaj (pa tudi časopisnih strani) s prispevki, ki skušajo za vsako ceno počastiti praznično priložnost, pač nismo in ne moremo biti najbolj naklonjeni – pa so zato, kajpak, tudi programske odločitve v takih dneh dokaj zahtevne in zapletene.

Zdi pa se, da ima dan borca vendarle drugačne značilnosti. Četudi pomaknjen v poletni, dopustniški čas (ali pa prav zato), ni uporabljen za izletniško-popotovalni izgovor, temveč ohranja svoj prvobitni namen: ostaja predvsem priložnost za strnjene spomin na boj in njegove udeležence, in ne zgolj priložnosti za dela prost dan.

V tem znamenju naj bi potekal tudi radijsko-televizijski program.

Vendar kaže, da njegovi kreatorji te posebne »misije« dneva borca še niso povsem dojeli. Ljubljanski televizijski program te in take zaželene praznične posebnosti vsaj letos ni izkazal. Gledali smo program vsakodnevnega povprečja, poseben ton in barvo mu je skušala vdihniti le osrednja večerna oddaja z naslovom Titova vojna-revolucija.

O njej, tej oddaji sami po sebi, samo najboljše, čeprav se je znašla nekako osamljena sredi drugih programskih ur tega dne, ki ni skoraj z ničimer izrazil prazničnosti letošnjega četrtega julija. Oddaji sami seveda niti najmanj ne očitamo dejstva, da je na slovenski televizijski ekran prišla iz beograjskih laboratorijev; zamerimo kvečjemu ljubljanskemu studiu, da za tak dan ni ne načrtoval ne ustvaril ničesar svojega, izvirnega, v pravem pomenu besede praznično-premierskega.

Oddaja je bila sestavljena kot celovit fotografsko-filmski povzetek in hkrati presek skozi Titovo ustvarjanje Jugoslovanske ljudske armade v ognju vojne in revolucije, pri čemer smo, kajpak, ponovno sledili navedbam o dejstvih, okoliščinah in dogodkih, ki so nam že dobro znani. Stolica, Užice, Foča, Rudo, zahodna Bosna, Bihać, Neretva, Sutjeska, Jajce, Drvar, Vis, Beograd, sremska fronta, Dravograd sredi maja 45... to je bilo samo nekaj ključnih »postaj« na tej veliki, mučni, a zmagoviti poti, ki je Tita in jugoslovanske komuniste, partizane in vse ljudstvo za vselej zapisala v svetovno zgodovino. Vrednost in gledljivost oddaje pa seveda nista bili v tem in takem vnovičnem povzemanju, ki je pač variacija na temo, temveč predvsem v izboru fotografskega in filmskega gradiva, ki je povzetek ilustriralo. V njem smo, ob že znanih prizorih, kar zadeva samega Tita-vojskovođjo, videli tudi precej novega, svežega, dragoceno avtentičnega. To je bil pravi obraz časa. V ozadju je bilo čutiti temeljit in globoko premišljen izbor iz rapoložljivega gradiva ter zgoščeno in dosledno montažo, ki je zmogla ustvariti še eno pozornostno vredno panoramo našega boja in revolucije: gre za stvaritev, ki bi jo veljalo čimprej posneti na video-kaseto in jo razmnožiti v ustreznem številu izvodov kot neizogibni in nenadomestljivi učni pripomoček na vseh ravneh.

Nesmrtna mladost

Teško bi trdili, da je tokratna izvedba beograjskega kino-oka dosegla enega vrhuncev v svoji siceršnji zavidanja vredni

seriji. »Arhaični« primerek jugoslovanskega filma (Nesmrtna mladost iz leta 1948) je udeležencem razprave, doktorantom zgodovinskih ved in njihovim številnim spraševalcem iz vse države sicer ponujal obilo gradiva za označevanje splošnih in podrobnih dejstev jugoslovanskega spopada s fašizmom, ne pa tudi priložnosti za kakršenkoli poseben miselni pollet. Vprašanja in odgovori so se vse preveč sukali po že znanih cestah in stezah našega vedenja, kar je pogovor spremenjalo v nekoliko razvlečen stereotip. Je kriv premočno premišljen izbor sogovornikov? Ali morda njihov vodja, ki kot spiritus agens pogovora ni zmožal usmeriti v pravi, globlji tok? Ali nemara dejstvo, da je bila podobna tema (ob filmu Hitler-neka kariera) na sporedu šele pred nedavnim, pa o istih stvareh po komaj nekajmesecnem presledku ni mogoče izreči ničesar posebno novega?

Kakorkoli že: Kino-oko je tokrat običajno pod ravni svojih najvišjih (in že kar običajnih) dosežkov.

Drugi del Trenutka

Jankovičev Trenutek, ki nas je s svojimi v prvem delu nadaljevanke nanizanimi partizanskimi retrospektivami ter z epizodami moralnih preizkušenj v letih oboroženega boja prevzel in pretresel, se s svojimi poosvoboditvenimi spomini (obe ma Čeprkovima mariborskima ljubeznima ter z njegovim vračanjem domov, k ženi in otrokoma) izneverja zastavljeni ravni filmskega pripovedovanja. Kar smo videli v drugem delu nadaljevanke, je bilo komaj blede senca izrazne in izpovedne moči prvega dela, pa zato zdaj tolikanj bolj nestrpno pričakujemo, kako je Stole Janković izpeljal to svojo (oziroma Isakovičovo) celoto: ali jo je v tretjem, sklepem delu nadaljevanke znal razrešiti na ustrezni ravni in jo oplemeniti z globlje podanimi doživetji ter bolj strnjeno, z manj okorne razvlečenosti, kakršni je plačeval davek v drugem nadaljevanju svoje sicer skrbno in natančno zasnovane pripovedi.

Viktor Konjar

BELEŽKE BELEŽKE BELE

ZAČETEK SNEMANJA PARTIZANSKE ŠOLE – V sremski vasi Ašanja so 11. junija začeli snemati igrani film Partizanska šola, ki ga po ideji dr. Milenka Nikolića in scenariju Miroslava Antića, Petra Latnovića in dr. Milenka Nikolića snema novosadska filmska hiša Neoplanta. V režiji Petra Latnovića igrajo: Jadranka Selec, Bekim Fehmiu, Ljubiša Samardžić, Mira Banjac, Mimica Radaković, Milan Marodić, Zoran Radmilović in drugi.

★

DOKUMENTARNI FILMI O HEROJIH – V Zagrebu pripravljajo načrt kratkih dokumentarnih filmov o preživelih herojih našega narodnoosvobodilnega boja. Nekaj filmov naj bi bilo končanih že do prihodnjega leta, ko praznujemo štirideseto obletnico vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije. Filmi imajo skupen naslov: Heroji v vojni – heroji v miru.

BELEŽKE BELEŽKE BELE

Opomba – Rabsko kroniko je sestavil Franc Kahič iz Starega kota pri Črncem. Ta vas je bila pogazana, kakor mnogo slovenskih vasi, v veliki italijanski ofenzivi, ki se je začela v drugi polovici meseca julija 1942. Italijanska požigalska in morilska soldateska je 29. julija 1942 pogazala tudi to vas. Požgali so vse do kraja. Le ob robu vasi so pustili kapelico in na blaznjem hričku cerkev s pokopališčem. Ista usoda je doletela tudi sosednjo vas Novi kot.

Vasi so Italijani požgali, prebivalstvo pa od dojeneka do stareka, odgnali v taborišče na Rab, kjer so fašisti skoricentralizirali vse najnevarnejše bandite. Čeprav so bile razmere v taborišču vsaj splošneke zelo zaustre, tasištem ni uspelo streti uporniske duha. Mnogi so od lakote in bede pomrli. Kljub temu interniranci n v zasedila voja do zivljenja in hamor. To se vidi tudi iz Rabske kronike, kjer so s sinchem pomenne zolostne zgodie in trpljenje. Franc Kahič je 25. decembra 1942 po taborišču zbral te stihie iz življenja na Rabu in jih strnil v svoje rbsno kroniko.

Taborišče na Rabu je obsegalo do kapitulacije Italije. Tedaj so internirani razorožili italijanske taborišne straže, aretirali komandanta taboriša Caviglia ter ustanovili Rabske partizanske brigade.

Ureja: Crtomir Sinkovec

GROSUPLJE

Več poudarka
socialno-zdravstvenim
vprašanjem

Člani krajevne organizacije ZB NOV Grosuplje so se sestali na svoji letni konferenci že v aprilu 1980. Na konferenci so sodelovali tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij naše krajevene skupnosti in predsednik ZBZB NOV občine Grosuplje. Predsednik je podal obširno poročilo o minulem delu, političnem položaju v našem gospodarstvu in o prizadevanjih za njegovo stabilizacijo.

Od skupnega števila 198 članov se jih je zbralo na konferenci več kot polovica.

V razpravi so ugotovili, da člani aktivno delajo v družbenopolitičnih organizacijah krajevene skupnosti; v članstvu ZK je 48 borcev, v delegacijah KS dela 25 članov, v družbenopolitičnih organizacijah in društvih pa 71 članov; v organizaciji civilne zaštite in družbene samozastite je še vedno aktivnih 32 članov.

Poudarili pa so tudi, da bo treba več skrbni nameniti socialni in zdravstveni varnosti borcev. Ugotovili so še, da so razmere v zdravstvenem domu Grosuplje pri zdravniških pregledih naših članov dobre in razpravljali o ureditvi prostorov v gradu Brinje, kjer naj bi bil muzej NOB Grosuplje. Del razprave je bil namenjen negovanju revolucionarnih tradicij NOB.

FRANC ZAVODNIK

ŽAGA

Ob dnevu borca

Domicilni odbor Briško-beneškega odreda in krajevna organizacija ZB NOV iz Žage pri Bovcu sta odkrila spominsko ploščo na kraju, kjer je 35 borcev Briško-beneškega odreda in 2. brigade VDV ob podpori aktivistov in mladine iz Žage in Loga Čezsoškega 16. junija 1944 pripra-

vilo k vdaji sovražno posadko 105 vojakov, ki so se pridružili italijanskim partizanom.

Prav tako je v počastitev letošnjega dneva borca osnovna organizacija mladine v tovarni Helios tozdr TKK Srpence ob pomoči aktivna mladine iz Srpence, graničarjev, krajevene skupnosti in organizacije ZB Žaga ter učencev osnovne šole Žaga odkrilo spominsko ploščo na planini Baben, kjer je od aprila do avgusta 1943 delovala sanitetna postaja številka 10.

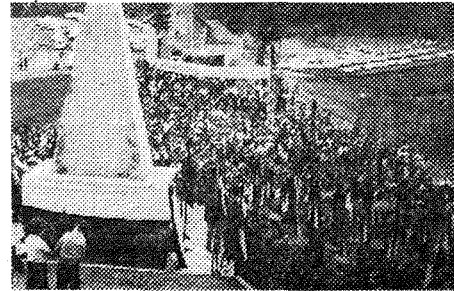
DANILO ŠULIGOJ

PRTOVČ

Odkritje reliefa

V petek, 4. julija je bila na Prtovču nad Železniki pod pokroviteljstvom Konfekcije Kroj Skofja Loka velika slovesnost. Odkrili so relief na obnovljenem spominskem obeležju. Delo slikarja partizana Ive Šubica in kiparja Toneta Logondra iz Skofje Loke ponazarja prehodno kuhinjo, kurirje, bolnišnico in drugo, kar je bilo med NOB na tej pomembni prehodni točki, med Gorenjsko in Primorsko. Tu je namreč tokrat delovala znana kurirska postaja G 1. Slavnostni govor je imel Ivan Iztok Franko, nekdanji komisar 31. divizije, ki je opisal pomembnost Prtovča.

BRANKO BLENKUŠ

Del udeležencev na slovesnosti na Prtovču

SENOŽETI - TIRNA

Praznik krajevene
skupnosti

V spomin na dogodka, ki so se 16. junija 1944 odvijali v vaseh Senožeti in Sentlambert, praznuje naša krajevna skupnost svoj praznik. Na ta dan se je v teh vaseh pojavila skupina esesovcev, ki jih ni nihče opazil, dokler se niso popolnoma približali hišam in jih obkolili. Tako kot mnogim vsem prej in pozneje, tudi tej niso prizanesli. Po temeljitih preiskavah so požgali Vrtačnikovo domačijo, s seboj pa odgnali tudi aktiviste in ujetega partizana Ocepka iz Jablane, ki se je takrat zatekel v vas Senožeti. Po zverinskem mučenju so krajanje, ker niso imeli dokazov, izpustili. Le tovrsta Mirka Vrtačnika so odpeljali v nacistično koncentracijsko taborišče Herbrick, kjer je zaradi nečloveškega ravnanja umrl.

Ceprav ob tem prazniku radi omenjamo le en dogodek iz naše najtežje, pa tudi najsvetlejše zgodovine, moramo poudariti, kar velja predvsem mlajšim, da v začetke narodnoosvobodilnega boja štejemo že prvo zbiranje naprednih mladih aktivistov v aprilu in maju 1941. leta, in da je tudi pri nas, kot povsod na Slovenskem, narodnoosvobodilni boj trajal 1500 dni. V tem obdobju je v različnih oblikah odpora proti okupatorju sodelovala večina krajanov. Z našega območja je že 1941. leta delovala Revirska četa, 1942. leta je bil na Plešah ustanovljen 1. Štajerski bataljon, pozneje pa je večino svojih akcij na železniško progo Zidani most-Ljubljana izvedla minerska skupina Zasavskega odreda, prav z ozemlja naše krajevene skupnosti.

Naši krajanje so se zavedali, da brez znanja ne bodo sposobni po končani vojni in po priborjenih svobodi, v katero so tako neomajno verjeli, graditi Titove, naše nove domovine. Zato so leta 1944 organizirali za otroke osnovno šolo v Jaršah v stanovanjski hiši Groboljškovih in v Tirni v gasilskem domu. Vodile so jo mlade aktivistke skojevke.

Na našem območju je bilo poskrbljeno tudi za zdravstveno oskrbo ranjenih in obolelih partizanov, ki so se zdravili v prehodni bolnišnici nad vasjo Borje. Oskrbovali so jo predvsem okoliški kmetje.

Prvi zametki ljudske oblasti so se pri nas kazali že v času vojne vihere. Jeseni 1944 so bile razpisane in izvedene prve volitve v krajevne narodnoosvobodilne odbore.

Takoj po končani vojni so se naši krajanje zagrizli v obnovo svojih domov, šol, gradili so poti, ceste, pravzaprav vse, kar imamo, smo zgradili sami, kajti zavedali smo se in se še zavedamo Titovih besed: »Moč je v našem delu.«

JANEZ GROBOLJŠEK

PIRAN

Borbena pesem ob
proslavi

Tradicionalna proslava v Piranu na stadionu v počastitev 4. julija je tudi letos privabila številne borce, aktiviste in množico občinstva. S peštrim kulturnim programom, ki sta ga izvedla KUD Karol Pahor iz Pirana in Kulturni center italijanske manjšine iz Pirana so bili zadovoljni še tako razvajeni gledalci.

Na tovariški srečanju pa je odmevala borbena pesem dolgo v noč.

MILAN CIRK

AVČE

Proslava
in odkritje plošče

Proslavo dneva borca so v Avčah letos združili z odkritjem spominske plošče na rojstni hiši zaslužnega medvojne aktivista OF Mihaela Presna - Zvezde. O njegovem liku je spregovoril Alojz Bucik, predsednik krajevene borbevske organizacije. Slavnostni govor o pomenu proslave dneva borca ter o naši sedanjosti politični in gospodarski situaciji pa je imel Branko Dolenc, izvršni sekretar OK KPS Nova Gorica. Ploščo je odkril Janko Valentincič - Soški, zvezdin medvojni tovariš in najožji sodelavec. Delegacija domačih borcev je nato položila k njej venec, enega pa odnesla pred skupni spomenik vseh padlih vaščanov v NOV.

Slovesnosti se niso udeležili le borci, temveč domača vsi krajanje, pa tudi od drugod so prišli. Poleg prapora avške borbevske organizacije je bilo opaziti tudi prapora iz sosednjih vasi Levpe in Kanala. Ob tej priložnosti so se srečali nekdanji aktivisti in borci, ki sedaj živijo drugje.

CVETKA MRAK

REČICA PRI LAŠKEM

Prvi spomenik NOB v
Sloveniji

Od Laškega proti Mrzlici se v dolini rečice Rečice razteza tudi kraj Rečica, ki je bil pred vojno znan po rudniku črnega premoga Huda jama. Tod je bilo le malo pravih kmetov; večina

je bilo delavcev, ki so se že zelo zgodaj organizirali v delavske sindikate. Prebivalci so takoj ob prihodu okupatorja v njihove kraje organizirali osvobodilno fronto pod vodstvom (že pokojnih) Daicija in Lešnika. Nemci so imeli mnogo opravka z organiziranim ljudstvom in so imenovali rečiško dolino »banditentgraben«. Nekaj prebivalcev so izselili, druge so odgnali v koncentracijska taborišča, tretji so bili ustreljeni kot talci in nekateri so padli v bojih na strani partizanov.

V vojni vihri je izginila kar desetina prebivalcev tega kraja, oziroma je umrlo, padlo ali bilo ustrreljenih 52 ljudi. Ob osvoboditvi je začela v Rečici delovati organizacija ZB, ki se je takoj lotila postavitve velikega spomenika na pokopališču na Rečici (že 1. novembra 1941. leta). Tako je, menijo krajanje, spomenik padlim in umrlim krajanom na Rečici prvi spomenik NOB, ki je nastal v Sloveniji po drugi svetovni vojni. Borbevska organizacija v tem kraju pa je še danes med najaktivnejšimi in ni uspešna le na družbenopolitičnem področju, ampak se njeni člani udeležujejo tudi na kulturnem, sindikalnem in socialno-varstvenem področju.

STANKO SKOČIR

GROŽNJAN

Številna udeležba

Občine Buje, Umag in Novi grad v Istri so skupno proslavile dan borca v vasi Grožnjan. Poleg množice borcev in aktivistov iz okolice in iz navedenih mest so prišli tudi zastopniki borcev iz Pirana, Reke in Kopra.

V Bujščini imajo svoj praznik dneva borcev vsako leto v drugem kraju. Na letošnji proslavi sta govorila tovariš Alojz Žic, predsednik občinskega odbora ZBZB NOV in tovariš Dino Terlav, v italijansčini.

MILAN CIRK

RADEČE

Dobro organizirana
proslava

Prijazna vasica Brunk nad Radečami je bila tudi letos gostitelj praznovanja dneva borca, ki ga je organizirala prizadevna organizacija ZBZB NOV Radeče.

Proslava, ki je bila tudi hkrati zaključek občinskega praznika občine Laško, je bila pri Skoporčevi domačiji na Brunku, kjer so bili na pragu svobode zverinsko pobiti domači in sosedje. Zato je vsako leto v spomin na te žrtve prav tu, kjer je tudi spominsko obeležje, osrednja proslava.

Vse navzoče je v imenu KO ZBZB NOV Radeče pozdravil predsednik Rudi Brilej, osrednji slavnostni govornik pa je bil Emil Rojc, izvršni sekretar CK ZKS za področje vzgoje in izobraževanja.

V kulturnem programu je nastopila tudi mladina.

FRANCI OKORN

BOHINJ

Pomnik zmage
Jeseniškobohinjskega
odreda

Na dan borca so pri Janezu v Bohinju odkrili pomnik zmage Jeseniškobohinjskemu odredu. Leta 1945, 4. aprila, so Nemci hoteli skrivoma napasti odred, ga uničiti in požgati vasi v Zgornji Bohinjski dolini. Dobra zveza in obveščevalna služba, ki ju je odred gradil od svoje ustanovitve, pa sta pomagali, da so borci pričakali sovražnika pripravljeni in ga premagali. V spomin na ta dogodek so pri Janezu v Bohinju postavili spominsko obeležje.

BRANKO BLENKUŠ

Del udeležencev pri pomniku zmage pri Janezu v Bohinju

RUDNIK-ŠALKA VAS

Načrtovanja ob
prazniku

Letošnji dan borca, ki ga povezujejo s praznovanjem dneva rudarjev, so v krajevni skupnosti Rudnik-Salka vas praznovali v Cvišlarjih. Obudili so spomine na številne pomembne zgodovinske dogodke iz NOV, posebej na tiste, ki so se dogajali na območju te borbevske organizacije. Ob praznovanju so člani organizacije Zveze združenih borcev NOV ocenili svoje delo in ugotovili, da člani, teh je nekaj nad 190, uspešno sodelujejo pri reševanju vseh težav, s katerimi se srečujejo kraji v tej krajevni skupnosti. Posebno skrb namenijo obujanju tradicij narodnoosvobodilnega boja in krepitevi splošnega ljudskega odpora ter družbene samozastite.

V letošnjem letu, ko praznujejo 35-letnico osvoboditve naše domovine, pa bodo posebno skrb namenili obnovitvi in vzdrževanju spomenikov NOB, ki jih je na tem območju precej. Vsi udeleženci proslave so se zavzeli tudi za hitrejšo gospodarsko ustalitev in za to, da bi v prihodnje več in bolje delali.

VIKTOR DRAGOŠ

ŠEBRELJE

Proslava

V nedeljo, 6. julija, so v težko dostopni grapi odkrili spominsko ploščo, kjer je od 5. septembra 1944 do 22. marca 1945 delovala partijska šola za Slovensko primorje.

Proslave ob odkritju spominske plošče se je udeležilo veliko številno okoličanov, nekdanji tečajniki in predavatelji v tej šoli. Zbranim je spregovoril Viktor Podobnik, sekretar komiteja občinske konference ZKS Idrija. V svojem govoru je pohvalil krajanje Sebrej in jih vzpodbudil, da postavijo obeležja tudi na drugih krajih, kjer so bile med NOB pomembne ustanove.

JANEZ JERAM

SOČA

Plošča na
Matijevčevi hiši

V kraju Na skali nad vasjo Soča so v počastitev dneva borca odkrili spominsko ploščo na Matijevčevi hiši, v kateri je od meseca novembra 1943 pa do osvoboditve delovala partizanska bolnišnica. Bolnišnico je vodil bolničar Ivan Kutin - Stol iz Žage pri Bovcu, ki je ploščo tudi odkril.

Odkritja so se udeležili številni borci BBO in drugih enot, ki so se zadrževale na tem področju, še preživeli ranjenci, ki so se zdravili v bolnišnici in domačini.

DANILO ŠULIGOJ

SLOVENJ GRADEC

Pokrajinski muzej
revolucije

Dejavnost Muzeja ljudske revolucije v Sloveniji je doslej potekala v okviru Zavoda za kulturo Slovenj Gradec. Zajemala je območje štirih koroških občin. V preteklih letih se je pokazala nujnost razširitve in preureditve dosejane muzeja, tako muzejskih prostorov kot tudi delovnega območja in nujnost vključitve vse zamejske Koroške.

Prve pobude za organiziranje muzejske delovne organizacije so se začele uresničevati v začetku leta 1977, podprli pa so jih: sekcija muzejev ljudske revolucije in oddelkov NOB v muzejih Slovenije, svet za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij ter za spomeniško varstvo pri republiški konferenci SZDL pa še osrednji odbor koroških partizanov v Ljubljani. Oktobra 1977 so se vsa potrebna dela začela, nadaljnja sredstva zanje pa so zagotovile kulturne skupnosti koroških občin. S tem je bila v glavnem zagotovljena materialna osnova za ustanovitev samostojne delovne organizacije.

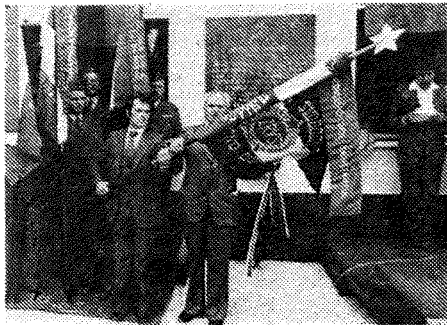
Svet muzeja ljudske revolucije Slovenj Gradec je na več sejah obravnaval reorganizacijo dosedanjega muzeja in s povečanjem razstavnih prostorov, razširitvijo delovnega območja na ozemlje vse Koroške postavil zahtevo, da muzej dobi nov status pokrajinskega muzeja, ter da mu dodelijo nove delovne naloge. Obenem so zahtevali osamosvojitve muzeja. Opozorili so jih namreč, da novi muzej kot ustanova pokrajinskega značaja ne more biti več sestavni del Zavoda za kulturo, ki ima značaj občinske ustanove.

ADOLF ANKON

LJUBLJANA

Spomin na žrtve

Ob občinskem prazniku Bežigrada so v krajevni skupnosti BERICHOVO - Brinje odkrili na gasilskemu domu spominsko ploščo enajstim krajanom, ki so v narodnoosvobodilnem boju žrtvovali svoja življenja. Ploščo je odkril naro-

dni heroj Mirko Jerman. Na tej slovesnosti je general Jože Šeme, predsednik občinske zveze rezervnih vojaških starešin razvil še prapor njihove krajevne organizacije.

TADEJ BRATOK

KOTLJE

Novo spominsko
obeležje

Krajevno združenje borcev, SZDL, KS, SMS in ostalih organizacij v KS Kotlje in občine Ravne na Koroškem so ob dnevu borca odkrili spominsko obeležje širšim padlim borcem pri Jurčku ob vznožju Uršlje gore. Na tem kraju so namreč v takratni grofovski kajžici pri Jurčku napadli politične aktiviste in kurirje tamkajšnjega območja med Kotljami in Prevaljami.

Bilo je leta 1944, na Silvestrovo zjutraj, ko so policisti iz Rimskega vrelca, 40 jih je bilo, nenedoma napadli Jurčkovo domačijo, kjer so bili politični aktivisti in kurirji. V hudem boju so na pragu svobode podlegli sovražnim krogom Ivan Pratnekar-Joško, Ferdinand Samec, Albert Gorenšek in Anton Zarn-Zvone. Več borcev in kurirjev so policisti ujeli in jih po hudem mučenju v zaporih v Dravogradu 12. januarja 1945 ustrelili.

Spominsko obeležje je odkril edini preživeli borec, ki takrat ni bil pri Jurčku na javki. Udeleženci so se poklonili spomenu tovariša Tita in spomenu padlih borcev z enominutnim molkom.

Slavnostni govornik je bil Tone Vušnik, politični aktivist tega območja. Na tej slovesnosti so še podpisali listine o prevzemu tega spominskega obeležja v varstvo. Za to so določili lovsko družino Kotlje in planinsko društvo Ravne.

Slovesnost je spremljal pester kulturni program.

I. Z.

BLEJSKA DOBRAVA

Obisk pri pobrateni
krajevni skupnosti
Ravne-Bate

Krajanom Blejske Dobreve bo ostal v lepem spomenu 29. junij, saj jim je za ta dan pripravila krajevna skupnost izlet v Goriška Brda in nato v Ravne-Bate nad Grgarjem. Izleta se je udeležilo več kot osemdeset krajanov, med temi tudi številni borci NOV in aktivisti.

Ustavili smo se tudi ob spominskem obeležju padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Skozi Grgar smo odšli na Ravne, kjer so praznovali krajevni praznik.

Ze pred leti je bilo sklenjeno pobratenje med krajevno skupnostjo Blejska Dobrava in skupnostjo Ravne-Bate. Na lepo urejenem prostoru se je zbralo zelo veliko ljudi iz bližnje in tudi daljnje okolice.

Predsednik krajevne skupnosti Ravne-Bate je v svojem govoru omenil sodelovanje s KS Blejska Dobrava in toplo pozdravil krajan te skupnosti. Omenil je med drugim napredek tega kraja v zadnjih letih in predvidena dela za prihodnja leta. »S skupnimi napori vseh krajanov,« je dejal, »bomo lahko dosegli, da bo naš kraj res tak, kakor si ga želimo.«

V imenu pobratene krajevne skupnosti Blejska Dobrava je krajanom Ravne Bate zaželel še mnogo uspehov tovariš Dušan Stare in jih pri tem povabil, da se udeležijo počastitve krajevnega praznika Blejske Dobreve.

Pevski zbor Vintgar je veliko pripomogel k dobremu vzdušju.

Veliko število udeležencev tega izleta se je podalo tudi na precej oddaljeni kraj, kjer je v aprilu 1945, malo pred koncem vojne, izgubil svoje mlado življenje v boju s sovražnikom skojevec Milan Kalan, doma z Blejske Dobreve. Tu so pred nekaj leti odkrili spominsko obeležje. Tovariš Ludvik Ambrožič, predsednik krajevnega odbora ZB NOV Blejska Dobrava je orisal lik tega mladega junaka in z enominutnim molkom smo počastili spomin padlega skojevca. Vračali smo se prepričani, da ta obisk ni bil zadnji.

S. Š.

PULJ

Tesno sodelovanje

Letošnji dan borca so še posebej slovesno proslavili v naselju ZBZB NOV Pohorje v tesnem sodelovanju z našo vojno mornarico. Zjutraj je tradicionalna budnica spomnila vse goste, da se je začel borčevski praznik. Dopoldne so borce povabili v vojašnico narodnega heroja Sergeja Mašera na slovesno obljubo mladih mornarjev, nato so si ogledali rušilec Split.

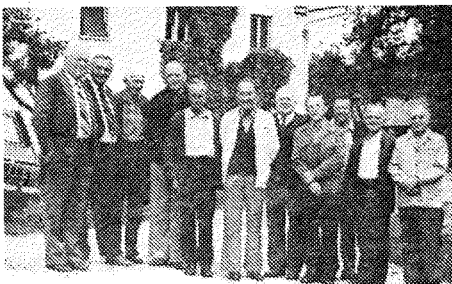
V samem naselju je bil koncert mornariške glasbe garnizona Pulja, ki se je zaključil s pesmijo Jugoslavija.

JOŽA PRETNAJ

RADOVLJICA

Zbrani vezisti

Na Mlaki v Radovljici so se pred nedavnim zbrali borci-vezisti na seji pododbora vezistov NOV Slovenije. Delegati so člane obvestili o prijetnem in koristnem srečanju z delavci Iskre v Kranju, poročali pa so tudi o letni skupščini sekcije vezistov NOV Slovenije, ki je bila v Ljubljani. Ob poročilu o delu aktivov po posameznih občinah so sklenili, da bodo skrbno pregledali še borčevske sezname v Trzinu in Kranju ter skušali ugotoviti, če so morda pozabili na katerega od vezistov. Pregledali bodo

tudi listo odlikovancev in predlagali odlikovanja za aktivne člane, ki še niso prejeli nobenega odlikovanja. Dogovorili so se še, da bodo imeli zaradi številnih septembrskih praznov ob dnevu vezistov, svojo letno skupščino v oktobru.

Na seji so sprejeli program sodelovanja z Iskro. Priznanje, ki so ga prejeli gorenski vezisti na letni skupščini sekcije, bo spravljen pri občinskem odboru ZBZB NOV Jesenice, kjer je tudi uradni sedež sekcije.

BRANKO BLENKUS

TABOR V SAVINJSKI DOLINI

Orientacijska
tekmovalna

V Savinjski dolini planinska društva že nekaj let zapored organizirajo orientacijska tekmovanja. Njihov namen ni le ta, da se tekmovalci naučijo uporabljati specialko in skice, temveč tudi, da spoznajo kraj, kjer je tekmovalje, da spoznajo zgodovino kraja. Zadnje tekmovalje je bilo v Loki pri Taboru, organiziralo pa ga je planinsko društvo Tabor. Tekmovalna proga je vodila v okolici Loke in mimo spomenika NOV. Tudi vprašanja, na katera so morali tekmovalci odgovoriti, so se nanašala na zgodovino NOB. Z vprašanjem »Koliko in katere spomenike NOB v KS Tabor poznaš?« so morali tekmovalci opisati posamezne spomenike. Na tem območju leži Cankerjeva tehnika, prva večja tiškarja na Štajerskem, tu je spomenik kmetu, ki je med vojno podpiral NOV in drugi spomeniki.

Organizatorji, ki so pripravili tekmovalje, za služijo vso pohvalo.

FRANC JEŽOVNIK

CERKNICA

Proslava Levstikove
brigade

V počastitev obletnice poimenovanja partizanske enote ki ji poveljuje Ivan Torlak, v enoto Frana Levstika in proslave dneva borca so krajan Cerknice pripravili proslavo. Enoto je pred šolo Notranjski odred v imenu ljubljanskega armadnega območja pregledal generalmajor Alojz Hren. Slovesnosti so se udeležili predstavniki družbenopolitičnih organizacij, preživeli borci brigade, krajan in delovni ljudje cerkniške občine, predstavniki domicilnih občin Grosuplje, Ribnica in Ljubljana-Vič, JLA, teritorialne obrambe in drugi.

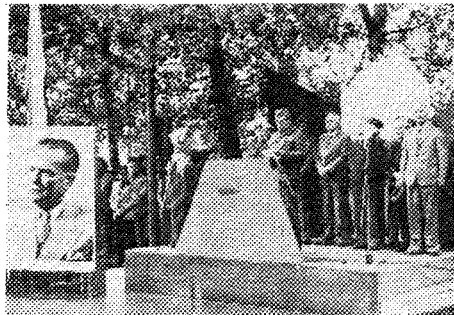

foto: S. Krševan

Prisotni so z minuto molka počastili spomin na tovariša Tita in vse padle in umrle borce 8. SNOB, potem pa je o osebnosti tovariša Tita, njegovem velikem delu, sedanjem družbenopolitičnem trenutku, bojnih stezah ter nalogah pripadnika enot, ki nadaljujejo tradicije enote, spregovoril Ivan Torlak. Po pozdravnih besedah so s proslave poslali pozdravni telegram predsedstvu SFRJ.

Na proslavi so vojaki vojašnice Ivan Cankar in mladina Vrhnike, moški pevski zbor in učenci šole Notranjski odred iz Cerknice pripravili pester kulturnozabavni program.

S. NIKOLIC

TOLMIN

Upokojenci ob
Titovem grobu

Društvo upokojencev Tolmin je te dni organiziralo obisk Beograda. Njihov glavni cilj je bil obisk grobnice tovariša Tita na Dedinju. Kako veliko je bilo zanimanje za to pove podatke, da so se ga udeležili celo stiri 80-letniki. Ogledali so si tudi spomenike in razne znamenitosti Beograda, med drugim Avalo, Kalemegdan in Center Sava. Ob povratku so obiskali še rojstni kraj predsednika Tita Kumrovec. Tako je tridnevni izlet pomenil počastitev spomina največjemu sinu naših narodov.

Pred potjo v Beograd so tolminski upokojenci priredili že izlet v Dražgoše. O legendarni bitki jim je pripovedoval predstavnik ZB Dražgoše, ki je bil tudi sam udeleženec takratnih bojev. Po srečnem naključju se je med izletniki znašel tudi Franc Biček, borec Cankarjevega bataljona. Zanimiva so bila njegova pojasnila, kako je sam s svojim vodom tri dni držal položaje ob Bičkovi skali proti večkrat močnejšemu in do zob oboroženemu sovražniku.

Društvo upokojencev Tolmin, ki združuje v svojih vrstah večinoma bivše borce, v svojem programu velik del namenja prenašanju tradicij NOB. Tako se člani planinske sekcije udeležujejo spominskih pohodov na planino Sleme, kjer stoji spomenik padlim pod Rdečim robom.

MIRA PAGON

BELA KRAJINA

Skojevsko cesta in
spomenik padlim na
Gradniku

Bržkone ni borca, ki ne bi bil deležen gostoljubnosti vaščanov Gradnika, Praproč in Sodnjega vrha v Beli krajini, saj je bilo tam osvobodeno ozemlje vse od leta 1941.

Krajanom teh vasi se je po vojni marsikaj obrnilo na bolje. Mladi se šolajo ali pa so si našli zaposlitev v bližnjem Semiču, starejšim pa je delo olajšano s kmetijsko mehanizacijo. Vse prepočasi pa so v te kraje prodirale nove ceste. Ostajale so vso to vrsto povojnih let enake kot pred vojno. Bil je zadnji čas, da s cestami nekaj storijo. Domačini so se sami spravili k delu, saj je avtobusno podjetje zagrozilo, da po takih cestah ne bo več prevažalo delavcev na delo in solarjev v šolo. Svoj prispevek je dala tudi KS Semič, nekaj sredstev je prispelo iz Črnomlja in svoje mlade moči so prinesli v te kraje brigadirji akcije MDA Bela krajina. Seveda pa je treba poudariti, da so na ceste stopili in začeli delati vsi vaščani vasi, skozi katere vodi šest kilometrov ceste od priključka na Golisu do Gradnika.

Ker je bila v Gradniku v času NOB skojevska šola, so cesto poimenovali kar Skojevska. Sicer se ni končala, dobila pa je že pravoširno širino in osnovo, da jo bo mogoče kar najhitreje asfaltirati.

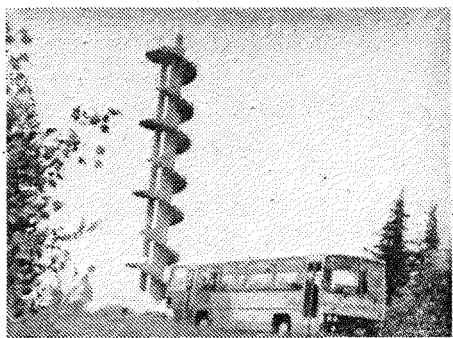
Občani se niso zadovoljili le z delom za novo cesto. Na lastno pobudo so iz domačega kamna postavili spomenik desetim padlim iz omenjenih treh vasi, ki ga bodo slovesno odkrili 20. julija v Gradniku. Za to priložnost vabijo borce in aktiviste, da se odkritja udeležijo. Sicer ne predvidevajo nobene slavnostne otvoritve ceste, upajo pa, da bodo prihodnje leto priredili tu srečanje mladine.

FRANC DERGANČ

GORJE

Upokojenci na izletu

Gorjansko društvo upokojencev je organiziralo zanimiv izlet. Iz Gorij smo se peljali skozi Poljane in skozi Jesenice po Gornji Savinjski dolini skozi Kranjsko goro na Vršič. Po kratkem postanku na Vršiču smo pot nadaljevali po dolini Trente. Mimogrede smo si ogledali trentarski muzej, ki prikazuje življenje trentarjev v preteklosti in vsa značilna stara orodja. Naš cilj so bila Goriška Brda. Ustavili smo se ob veličastnem spomeniku padlim borcem z napisom: »Sinovom Brd in Benečije, čuvajem zvestim naše govorice. Upornim-neupogljivim v robstvu, junaškem v boju za pravice - izkrvavelim

v grudo domačije. Da zdaj nam lepše sonce sije in v nove zarje nam gredo pota.

»Slava jim do konca dni!«

Ko smo se vračali, smo obiskali še partizansko Cerčno, Poljansko dolino, Škofjo Loko in Kranj. Izletniki smo bili zadovoljni in si podobnih izletov še želimo.

JOŽE AMBROŽIČ

BUKOVOPRI CERKNEM

Spomin na štiri
junaške aktivistke

Krajan Bukovega pri Cerknem praznujemo že vrsto let krajevni praznik v spomin na štiri junaške aktivistke OF, ki so jih nacisti po nečloveškem mučenju sežgali pri Hramarju v Zabajah 10. 6. 1944. leta.

Letos je bilo še posebno slovesno, saj se je kljub slabemu vremenu zbralo veliko ljudi, med njimi tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij Idrije, borcev tega kraja in mladine.

Zbranim je govoril predsednik OK SZDL Idrija Ivan Kumar, ki je poleg spomina na tragični vojni dogodek povedal nekaj tudi o razvoju naše samoupravne socialistične družbe.

EVSTAHIJ SPIK

7. JULIJ – DAN VSTAJE SRBSKEGA LJUDSTVA

Kako je v Beli crkvi 7. julija 1941 počila prva uporniška puška

Tu je Srbija rekla – svoboda

Sedmi julij 1941. Topel, praznični dan. V Beli crkvi pri Valjevu, prijetnem kraju, ki je dobilo ime po starem, vedno kot sneg belem vaškem svetišču, je tradicionalni sejem.

Ivanovo je praznik, ki je vedno zbral ljudstvo tega kraja.

To je bil tudi vzrok, da so se komunisti in drugi napredni ljudje iz valjevske pokrajine odločili, da prav ta dan v Beli crkvi skličejo zbor, na katerem naj bi ljudstvo pozvali k vstaji.

Zbor je bil določen za popoldne ob 17. uri. Pred tem je bil v bližnjem gozdu sestanek skupine borcev že ustanovljenega Valjevskega partizanskega narodnoosvobodilnega odreda, na katerem je bilo dogovorjeno, da Vladan Bojanić, študent prava iz Bele crkve, Mika Vujković in Tatomir Soldatović na sejm razširijo obvestilo, da bodo popoldne na zboru pred občino govorili oboroženi ljudje. Vest je prišla tudi do predsednika občine, ki je takoj ukazal, naj se ljudstvo razide in sejem razpusti. Poslušale so ga samo žene in otroci. Ostali so mladeniči in okoli tristo odraslih moških.

»Pozivamo vas, da greste z nami«

»Oboroženi ljudje« so se ponovno sestali v slaovinskem gozdu, od koder so okoli 16. ure v koloni krenili proti Beli crkvi. Na čelu kolone je šel valjevski časnikar in publicist, prekaljeni revolucionar, Žikica Jovanović-Spanac. V meščanski obleki, s sivim, dolgim plaščem prek ramen, je vodil kolono, oborožen samo s pištolo. Za njim je korakal doktor Miša Pantić, v kmečki obleki in z opankami na nogah. Preko enega ramena mu je visela puška, preko drugega bela kmečka torba. Sledil je Čeda Milosavljević, učitelj iz Pecke, tudi s puško na ramenu. Čeda in Kosta Andrić s puškomitraljezo sta bila v suknjenih oblekah. Na koncu je, tu in tam obračajoč se, stopal Tatomir Soldatović, ki mu je puška štrlela iznad glave.

Takoj ko so prišli v Belo crkvo, spuščajoč se proti obali reke Bastašice, se je pričelo okrog njih zgrinjati ljudstvo. Oboroženi ljudje so se, ne da bi na to obračali pozornost, prebijali do občinske zgradbe in stoletne lipe pred njo.

Tu, pod to lipo, s stopnic bližnje gostilne, se je k ljudstvu obrnil Žikica Jovanović:

– Tovariši, sovražnik je zaslužnil našo deželo. Na vseh straneh si prilašča to, kar je naše, pleni naše žito, našo živino, naše stroje in rudno bogastvo. Fašisti hočejo uničiti naše ljudstvo. Začeli so zapirati domoljubne ljudi, jih pretepali po zaporih in odganjati v taborišča. Sovražniku tega ne bo dovolj. On želi iztrebiti naše ljudstvo. Mi nikoli nismo bili sužnji, in tudi sedaj ne bomo trpeli suženjstva. Komunistična partija Jugoslavije je pozvala ljudstvo k vstaji, v boj proti okupatorju. Na ta zbor smo prišli zato, da vas obvestimo o tej odločitvi komunistične partije. Pozivamo vas, da greste z nami, da se borujete za svojo svobodo. V tem boju ne bomo sami. Z nami je velika sovjetska Rusija, bratsko rusko ljudstvo, ki so ga Nemci zahrbtno napadli.

Združili bomo sovražnika, toda vložiti moramo vse svoje sile, da bo čimprej uničen in tako dočakamo svobodo, brez katere ni obstanka in življenja...

V navdušenju je začelo ljudstvo klicati svobodi in vzklikati domoljubne paople.

Govoril je, naslonjen na puško

Navdušenje se še ni poleglo, ko se je na stopnice povzpel Čeda Milosavljević, katerega so spremljali gromki klici. Vrhunec je bil, ko je pred ljudstvo stopil doktor Miša Pantić, ki je govoril naslonjen na puško. Hitro so ga spoznali, saj je bil doktor Mišo priljubljena osebnost, pri kateri so se zdravili mnogi kmetje.

Spremljani s ploskanjem ljudstva, v katerega ušesih so še odzvanjale besede, polne močne vere, da bo Nemčija izgubila vojno, čeprav bo bolj dolg, so oboroženi ljudje krenili v hribe. Pridružilo se jim je sedem novih borcev.

Kaj se je potem dogajalo, je opisal Aleksandar Jeftić, sedanjí predsednik občinskega odbora ZZB NOV v Valjevu:

»...nismo prišli daleč, ko nas je ves zadržan dohitel Vladan Bojanić, študent prava iz Bele crkve in sekretar tamkajšnje partijske organizacije, in povedal, da sta na sejem priš-

la dva žandarja in da s puškinimi kopiti razganjata ljudstvo.

– Nazaj, tovariši! – je ukazal Žikica. Hitro smo se vrnili na sejmišče, kjer sta žandarja še vedno z noži in puškami podila ljudstvo...

Žikica se je hitro vrgel na zemljo

V knjigi generala Šumara je ta opis nekoliko bolj umetniški:

»... Žikica je z dolgimi koraki odločno krenil naprej, preko prostora, ki je bil pod ognjem strelnega orožja, naravnost proti žandarjem. Za njim so v določenih razmakih šli Vladan Bojanić in Mika Vujković s pištola, ma ter Marko Ristivojević in Dragiša Petrović s puškama (mladinca iz Belotića sta se oboroženi skupini priključila po zboru) in postavili nad sodnijsko zgradbo zasedo. Ko

Žikica Jovanović-Spanac

je bil Žikica od žandarjev oddaljen kakšnih dvajset metrov, je eden izmed njiju rekel: »Glej jih!« Žandarja sta se obrnila proti Žikici z vzklikom: »V imenu zakona, dvignite

roke!«, naperila puški in takoj začela streljati. Žikica se je hitro vrgel na zemljo, odjeknili so strelji in žandarja sta padla. Hkrati sta rnanju streljala Dragiša Petrović in Marko Ristivojević.

Potem so Žikica, Vladan, Mika, Marko in Dragiša prišli k žandarjem, jima odvzeli orožje ter ugotovili, da sta to Bogdan Lončar, žandarmerijski narednik, komandir postaje v Zavlaki in njegov spremljevalec Milenko Branković, žandarmerijski kaplar. Žikica je takrat rekel:

»Tako bojo končali vsi, ki bodo dvignili roko na svoje ljudstvo.«

»Naj bo: zmagala bo revolucija«

Po tej akciji so partizani odšli po stezi ob reki, proti Tolisavcu. Z njimi je odšel tudi Vladan Bojanić, ki po tej akciji ni mogel več ostati v ilegali. Po uri hoje so se ustavili pri Cerovem potoku, na kraju, imenovanem Pod pečino, posedli v praprot in počivali. Žikica je izlekel topografsko karto ter se zanimal za poti, križišča, gozdove, pomembne vasi in mesta v smeri Sokolske planine, domačini pa so pojasnjevali, kje je kaj.

Skupina se je naglo povečala, dobila novo ime in bila v sestavu Valjevskega partizanskega narodnoosvobodilnega odreda.

Aleksandar Jeftić:

– Po dogodkih v Beli crkvi smo se umaknili v planine in tam prenočili. Postavili smo straže in odločiti se je bilo treba tudi za geslo. Razmišljali smo, ko je Žikica naenkrat vzkliknil: »Naj bo: Zmagala bo revolucija.« Globoko je verjel v pravico, že na prvem koraku...

Priprave so trajale vse do junija

Oborožena akcija v Beli crkvi ni bila zamišljena posameznika. Že v Ninu, 4. julija 1954, je Miloš Minić, nekdanji inštruktor pokrajinskega komiteja KPJ za Srbijo pri okrožnem komiteju KPJ za Valjevo, rekel, da so se priprave na vstajo v tem kraju začele neposredno po kapitulaciji bivše jugoslovanske vojske:

»Vse naše organizacijsko delo smo usmeri-

3

Ivan Jan

Prvi Kokrški odred

V knjižnici NOV in POS bodo jeseni izšle tri knjige avtorja Ivana Jana. V nadaljevanjih objavljamo odlomek iz prve knjige.

Kadar so voditelji odreda odhajali v bataljona ali v štab grupe, so jih običajno spremljali kurirji. Ti niso skrbeli le za vodstvo, temveč tudi za varnost funkcionarjev. Maloštevilni kurirji so morali opravljati dolge poti in v nevarnih mesecih in so bili tudi glede prehrane odvisni le od svoje iznajdljivosti. Tine Zaletel-Tilen se na te prve kurirske poti takole spominja:

»Na poti smo bili noč in dan. Kuhar mi je največkrat dal s seboj kos kuhane ali suhega mesa ali pa v ruto zavite žgance, za dva, tri dni. Ob hajkah pa še tega nismo mogli dobiti. Največkrat smo se hranili tako, da smo pod večer poiskali kako bolj samotno hišo, tam prosili ali pa tudi zahtevali kako hrano, se zahvalili in odšli. Le tako je bilo mogoče zagotavljati tajnost poti... Pošta je bila le redko pisna. Običajno smo prenašali ustna navodila...«

Med navedenimi so kot kurirji kmalu padli Ignac Močnik-Miki, Janez Koselj, Ludvik Rovtar in Mirko Kraljić-Cene.¹³

Ob ustanovitvi je Kokrški odred štel v obeh bataljonih s petimi četami le okoli 200 borcev, vendar je bila za tiste čase ta enota velika sila, ne toliko v vojaškem kot v političnem smislu. Kajti že samo s svojim obstojem sredi Gorenjske je zničevala okupatorjevo propagando, ki je kričala o uničenju partizanov.

Bataljona sta delovala ločeno in zato zelo samostojno. Štab odreda se je zadrževal ali v kaki izmed čet 2. bataljona ali pa je taboril na njegovem operativnem področju. Vsekakor je bil od štaba bolj oddaljen 1. kot 2. bataljon. Inker 1. bataljon ni mogel prisostvovati ustanovitvi odreda, kjer so poveljstva dobila tudi ustrezna navodila, se je komandant Tomaž Knavs-Matevž Kovač z zdravnikom že v juniju odpravil k 1. bataljonu na Kamniško. Zaradi dogovorov, usklajevanja akcij in tudi zaradi medsebojnega spoznavanja je bilo to tudi potrebno. A ker je Knavs prej služil v Mengšu in je od tam prejšnje poletje tudi šel v partizane, je šel še toliko raje v to smer. Tam bo prav gotovo srečal več znancev in prejšnjih soborcev. Za Matijo Blejca-Matevža, s katerim sta bila skupaj že v Mengško-moravški četi, je že vedel, da je postal znan komandant bataljona.

Komandant odreda je po kurirskih zvezah prišel do 1. bataljona, ki je tedaj taboril na območju Male Lašne, v starem taborišču, kakor se spominjajo nekateri.* Srečanje je bilo spodbujajoče.

Komandant jim je tedaj govoril približno tisto, kar je bilo glede formiranja Kokrškega odreda povedano na Kališču, vendar po svoje, bolj vojaško. Razložil jim je, da z ustanavljanjem odreda pripravljajo prehod v razširjeno ofenzivnost, ki bo kmalu sledila, o tem da bodo še dobili ustrezna povelja in navodila. Govoril je, naj poslej bolj ločujejo politično delo na terenu od vojaškega v odredu in naj skupno mobilizirajo. Vse je bilo rečeno in storjeno z željo, da bi borci Kokrškega odreda še povečali svojo ofenzivnost.**

Ob komandantovem obisku so bili tudi prvič vzpostavljeni tesnejši stiki med obema bataljonoma KO: med 1. ali Kamniškim in med 2. ali Kokrškim. Težava je bila v tem, ker ju je ločevalo več rek in dolin in sta morala delovati vsak sebi.

Zaradi splošnega pregleda nad takratnim stanjem na Gorenjskem je treba povedati, da je bilo v obeh odredih in na terenu konec junija 1942 na Gorenjskem spet okoli 450 do 500 borcev. Spet so polagoma snovali in obnavljali tudi organizacije osvobodilnega gibanja na terenu. Najprej seveda v laže dostopnih planinskih krajih in sploh na podeželju, postopoma pa tudi v večjih središčih. Okupator je to takoj začutil, zato je spet povečal nasilje in začel zbirati večje policijske sile.

Okupatorski vrhovi še vedno niso odstopili od namere, da bi uničili narodnoosvobodilno gibanje na Gorenjskem, a seveda tudi Štajerskem. Za poostreno nasilje je skrbel tudi sam Berlin. Natanko tisti dan, ko je bil ustanovljen Kokrški odred, 18. junija, so policijske enote na Gorenjskem okrepili še z 10. rezervnim policijskim bataljonom in nasploh začeli dovajati dodatne policijske enote.

Prehod enot Kokrškega odreda v ofenzivnost

V pomoč prihaja 2. grupa odredov – Mladi in številni Kokrški odred naj razvije okrepljeno post na levem bregu Save – Značilne razlike

7. JULIJ – DAN VSTAJE SRBSKEGA LJUDSTVA

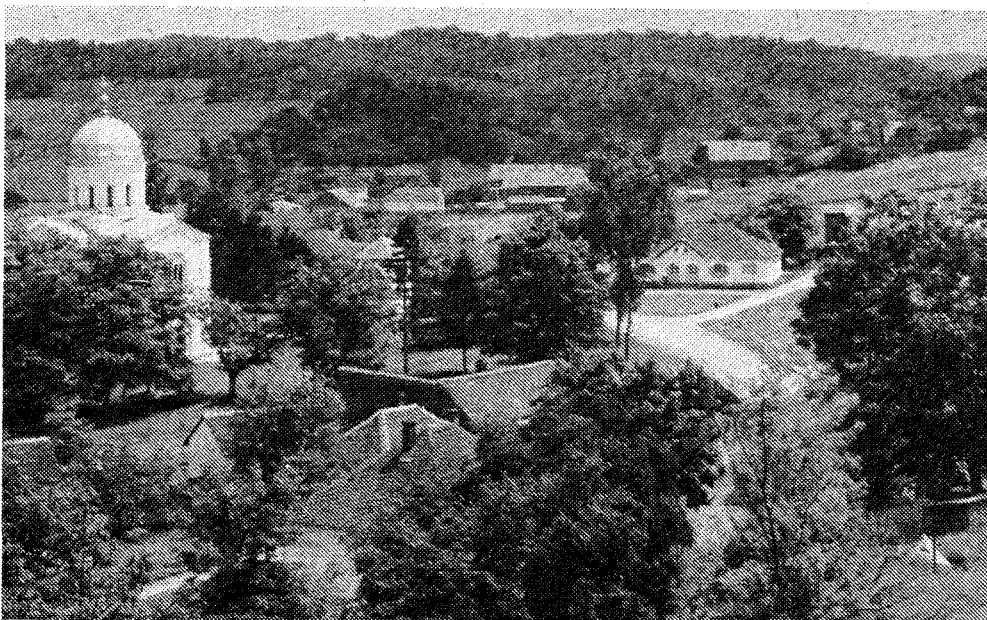
li v priprave za oboroženo vstajo, za zbiranje orožja in drugega. Kmetje so množično zbirali orožje, ga jemali od bivše jugoslovanske vojske, ki je v dneh zloma odmetavala puške in drugo opremo... To obdobje priprav je trajalo vse do junija. Junija je prišel v Valjevo delegat vojnega komiteja Branko Krsmanović. Prenesel je ukaz centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije, da je potrebno s pripravami pohiteti in jih čimprej končati... Dne 21. junija je bila v Zlatariču, v šoli, konferenca partijske organizacije valjevskega okrožja. Učiteljica v tej šoli je bila hčerka pokojnega Dragojla Dudića. Na konferenci smo pretresli položaj in priprave na oborožen boj. Naslednji dan je Nemčija napadla ZSSR. Naša prva skrb je bila, da tovariše, znane kot komuniste, čimprej spravimo iz Valjeva, saj smo dobro vedeli, da jih bodo Nemci poskušali zajeti in likvidirati. Poslali smo jih v vasi, kjer so, po naprej pripravljene načrte, začeli z ustanavljanjem oboroženih enot. Nedolgo zatem sta prišla k nam delegata Glavnega štaba Srbije Filip Kljajić in Nikola Grulović. Seznanili smo ju s položajem in v dogovoru z njima ustanovili štab odreda...

Za boj je bilo orožje nujno potrebno. Prizadevno so ga zbirali. Okrožni komite Valjevo je izdal nalog, da orožje skrbno skrijejo, posamezni člani okrožnega komiteja pa so dobili zadolžitev za izvajanje te akcije. Zvečer 30. aprila so imeli Filip Kljajić, Petar Stambolović in Steva Marković-Songer v vasi Balinovići sestanek s skupino komunistov, katerim so sporočili tudi ukaz o zbiranju orožja. Slednjega 21. aprila 1941 je partijski organizaciji v Ljigu sporočila Milka Minić, članica PK KPJ za Srbijo.

Na vprašanje, kako je bila izvedena akcija v Beli crkvi, je Miloš Minić pred šestindvajsetimi leti v pogovoru za Nin odgovoril:

Mladenci so pristopili k odredu

»Naša četa je bila ustanovljena v kraju, v katerem tako rekoč ni bilo partijske organizacije. Kmalu se je pokazalo, da je domoljubje ljudstva v tem revnem, hribovskem kraju

Bela crkva danes

tako veliko, da je ustanovitev čete tekla kot v krajih, kjer so obstajale partijske organizacije.

Štabi čet so v tem času razvili veliko politično aktivnost. Imeli so javne zборе po vaseh, pojasnjevali ljudstvu položaj in ga vključevali v boj proti okupatorju. Po vsakem takem zboru se je nekaj mladeničev pridružilo odredu. Tradicionalni sejem v Beli crkvi 7. julija 1941 so prav tako izkoristili v tak namen. Govoril je Žikica Jovanović. Ko sta prišla žandarja, je bil zbor že sklenjen. Del čete, ki je štela, kolikor se spominjam, trinajst ljudi, se je vrnil nazaj, da bi žandarjema preprečil nasilje nad ljudstvom. Streljali so na našo desetino, a Žikica je bil hitrejši in je napadel žandarja s strelji iz pištole. Po vseh raziskavah je bil to prvi strel, ki je počil v Srbiji.

Temu je sledila vrsta uspešnih akcij na žandarmerijske postaje. Ni minilo petnajst dni, ko so bile skoraj vse občine ohromljene, arhivi zažgani in do prve polovice avgusta se ni obdržala niti ena žandarmerijska postaja. To je bil čas hitrega porasta naših čet. Nara-

sle so tudi številčno. Na primer, Kolubarska četa je štela že sto ljudi. Takrat so se začeli napadi na Nemce, večje akcije na železniške proge, vozove itd.»

★

Danes stoji pod ogromno stoletno lipo v Beli crkvi kamnit blok, na katerem so vklesane besede: Tu je Srbija rekla – svoboda. Postavljen je na mestu, s katerega je Žikica Jovanović-Španac 7. julija 1941 sprožil strel na žandarje. Samo nekoliko dlje stoji devet drugih velikih kamnov. Postavljeni so, da ovekovečijo devet partizanov, ki so 7. julija 1941 z Žikico Jovanovićem prišli v Belo crkvo. Od njih živijo samo še trije: Vladan Bojanić, sodnik ustavnega sodišča Srbije, Vjekoslav Spoja, upokojenec iz Beograda in Aleksander Jeftić, predsednik občinskega odbora ZZB NOV v Valjevu.

Za zgodovino so živi vsi. In živeli bodo, dokler bomo mi in revolucija v nas.

Stevan Šević
Prevedla: mš

Pismo materi

Kakšen človek je bil Žikica Jovanović-Španac, se najbolje vidi iz pisma, ki ga je pisal materi iz daljne Španije, kamor je odšel z istim ciljem kot leta 1941 med valjevske partizane, bojevati se proti fašizmu. V pismu, ki ga hrani valjevski muzej, med drugim piše:

»... Bil sem sebičen, ko sem odšel v Španijo, ker sem življenje ponudil stvari, ki je pravična. Moje življenje je bilo tudi tvoje življenje. Bil sem sebičen, ker sem ga hotel vzeti tebi in ga dati drugim. Toda, jaz vem, da ne moreš drugače, kot da privoliš, ker sem odšel za tistim, v kar verjamem in za kar sem prepričan, da je pošteno in plemenito. Moje življenje bi bilo brez smisla, če bi, ko sem enkrat spoznal resnico in ji zaupal, se ji odrekel in poskušal utišati glas vesti. Mati, jaz nisem mogel ostati slep in gluha za bolečino in klice človeštva. Jaz tega nisem mogel! Rad imam človeka. Ti si vdahnila to ljubezen. Razumi to, prosim te, in oprosti, ker sem ti prizadejal bolečino. Tebi in očetu.»

Pismo je končal z besedami:

»Trdno sem prepričan, da je vse, kar sem storil, pošteno in pravilno do moje domovine (sedaj tako ogrožene od tistih, proti katerim sem se bojeval v Španiji) in mojega ljudstva, do vas in do sebe. Zato se za storjeno niti malo ne kesam. Vem, da sem vam prizadejal bolečino, a moralo je biti tako. Trpeti, to je človeško. Ljubim vas in vse pozdravljam. Žika.»

med gorenjskimi partizani in 2. grupo odredov – Trde razmere na Gorenjskem – Odred preide v splošen napad s tipično partizansko taktiko – Nemci prav tedaj začno z najmočnejšo ofenzivo – Strahovito nasilje nad prebivalstvom – Odredne enote so aktivne vse od Begunj do štajersko-gorenjske meje – Od konca junija 1942 do konca julija poka na gori v Ljubeljski dolini, v Kokri, v Tuhinjski dolini in Črnem grabnu, nad Kamnikom, nad Tržičem, pod Storžičem in Krvavcem – Sovražnik pobija, požiga, izganja – Sovražnikova ofenziva je vse hujša, nemčurji dvigajo glave – Prizadet je tudi štab odreda – Borci napadajo policiste tudi ob cestah – Delovanje po bataljonih, število in oborožitev – Brez hribovskih ljudi partizanstva ne more biti.

Da bi vse gorenjske partizanske enote pri mobilizaciji in ofenzivnih akcijah dosegale večje uspehe, je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet tedaj na Gorenjsko preusmerilo tudi močno 2. grupo odredov. Ta je bila najprej že v maju poslana z Dolenjske proti Štajerski. Tja je hotela priti po najkrajši poti, in sicer čez Savo pri Litiji. Toda na območju Janč je bila 2. grupa odredov v ostrih bojih 21. in 22. maja 1942 trikrat zavržena in je morala odstopiti od te smeri.

Zdaj je glavno poveljstvo 2. grupo odredov preusmerilo tako, da je šla prek Notranjske, mimogrede rušila železnico in ceste, nato pa konec junija oziroma v začetku julija prešla demarkacijsko črto in se zadržala na Gorenjskem. Odtod naj bi šla dalje čez Savo in na Štajersko. Na tej ofenzivni poti prek Gorenjske naj bi v akcijah sodelovala z enotami 1. grupe odredov. Skupaj naj bi skušali izbojevati nekaj osvobojenega ozemlja, predvsem nad Škofjo Loko, kjer je bila pokrajina za kaj takega najustrežnejša, hkrati pa naj bi pomagala mobilizirati za gorenjske partizane.

Poglavitna naloga 2. grupe odredov pa je še ve-

dno ostala, da bi potem odšla dalje proti Štajerski in Koroški, kjer bi ostala in okrepila NOB.*

V zvezi z ofenzivnimi načrti, ki jih je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet pripravilo tudi za Gorenjsko, je mladi Kokrški odred dobil nalogo, naj na levem bregu Save razvija dejavnost, kolikor je le mogoče. V zvezi s tem poveljem naj bi tudi štab 1. grupe odredov, podobno kot 2. grupa, ki je hodila strnjeno kakor brigada, svoje enote skoncentriral in prehajal v napade.

Zaradi specifičnih gorenjskih razmer pa so morale biti čete 1. grupe odredov še dolgo razpršene po posameznih sektorjih. To zaradi pomanjkanja borcev, hkrati pa zaradi Nemcev, ki bi bili radi gorenjske partizane dobili zbrane v odrede ali vsaj v bataljone, da bi jih s svojo premočjo naglo razbili. Štab 1. grupe odredov je sicer hotel izpolniti navodila glavnega poveljstva, vendar je moral tudi ugotoviti, da bi bila koncentracija maloštevilnih partizanov v nasprotju z razmerami na Gorenjskem. To je štab 1. grupe odredov glavnemu poveljstvu slovenskih partizanskih čet 14. julija 1942 tudi sporočil.

Spričo drugačnih razmer ni čudno, da so gorenjske partizanske enote v primerjavi s partizanskimi enotami v Ljubljanski pokrajini na poletje 1942 občutno zaostale tudi v operativnem pogledu. Da ne bo poznejših nespornostim, je že tu treba ugotoviti:

da so bili na Gorenjskem strnjene partizanski bataljoni osnovani že 1941. leta in da so prehajali v spopade, a jih je močnejši nemški okupator postopoma razbijal; da je bil na Gorenjskem in na Štajerskem okupator Nemec, ki je imel vse drugačne vojaške in policijske nastope kakor Italijani v Ljubljanski pokrajini.

da združevanje partizanskih enot ni onemogočal le močni okupator, temveč tudi gorato in razsekano ozemlje, prepreženo z gostimi komunikacijami, ki jih je okupator zaradi zvez med rajhom in deželami Jugoslavije in Italije varoval z vsemi močmi;

da je zaradi vsega tega na Gorenjsko najprej prihajala pomoč iz Polhograjskih Dolomitov, nato pa še z 2. grupo odredov, ki je kmalu občutila gorenjske razmere.

Ocena gorenjskih partizanskih enot je v monografiji 2. grupe odredov bližja stvarnosti na strani 325, kjer piše, da so »akcije gorenjskih partizanskih enot v maju in juniju

1942 Nemcem povzročale hude preglavice, gmotno škodo in človeške žrtve«, ter da so »nemške policijske enote brez kakega vidnejšega uspeha hlatale za četami, ki so se umikale pred njihovo premočjo – ter se obdržale...«

Zavoljo slabih kurirskih zvez, kar je razvidno tudi iz prej omenjenega poročila 1. grupe odredov, so napotki glavnega poveljstva prišli na Gorenjsko s celomesečno zamudo. To spričo takratnih težav tudi ni bilo čudno. Vendar pa so gorenjske partizanske enote, tako tudi Koroški odred, v tem času razvijale živahno aktivnost. Kot smo videli, sta v zadnji tretjini junija 1942 oba bataljona Kokrškega odreda opravila vrsto akcij, ki niso bile le vojaškega, temveč tudi političnega in gospodarskega značaja. V tem času je bilo to še posebno pomembno, kajti šlo je za obstoj NOB v tej pokrajini.

In kakšne so bile tedaj poglavitne naloge Kokrškega odreda v sklopu širokopoteznih načrtov glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet?

Sicer maloštevilni Kokrški odred je imel nalogo, da kot zvezna enota v Karavankah povezuje oddelke Gorenjskega odreda z enotami 2. grupe odredov. Kokrški odred naj bi po načrtih glavnega poveljstva izvajal akcije proti Savi in Tržiču ter napadal tiste nemške kolone, ki bi 2. grupe morda hotele udariti v hrbet iz Avstrije. Prav tako naj bi skupno z enotami 2. grupe odredov sodeloval v napadih proti Kamniku, kjer naj bi se v Smodnišnici oskrbeli z eksplozivom. Od tod bi prodirali še v Moravško dolino, v revirje in v Savinjsko dolino. Med opravljanjem teh nalog naj bi odred vsepovsod mobiliziral novince, pri čemer bi mu pomagale enote 2. grupe odredov.

V odrednem poveljstvu in v vodstvih bataljonov so na osnovi napotkov glavnega poveljstva takoj sestavili obširne načrte in jih vključili v celotne ofenzivne naloge, ki jih je zlasti udarno že v prvi polovici junija začel izvajati 1. bataljon na Kamniškem.

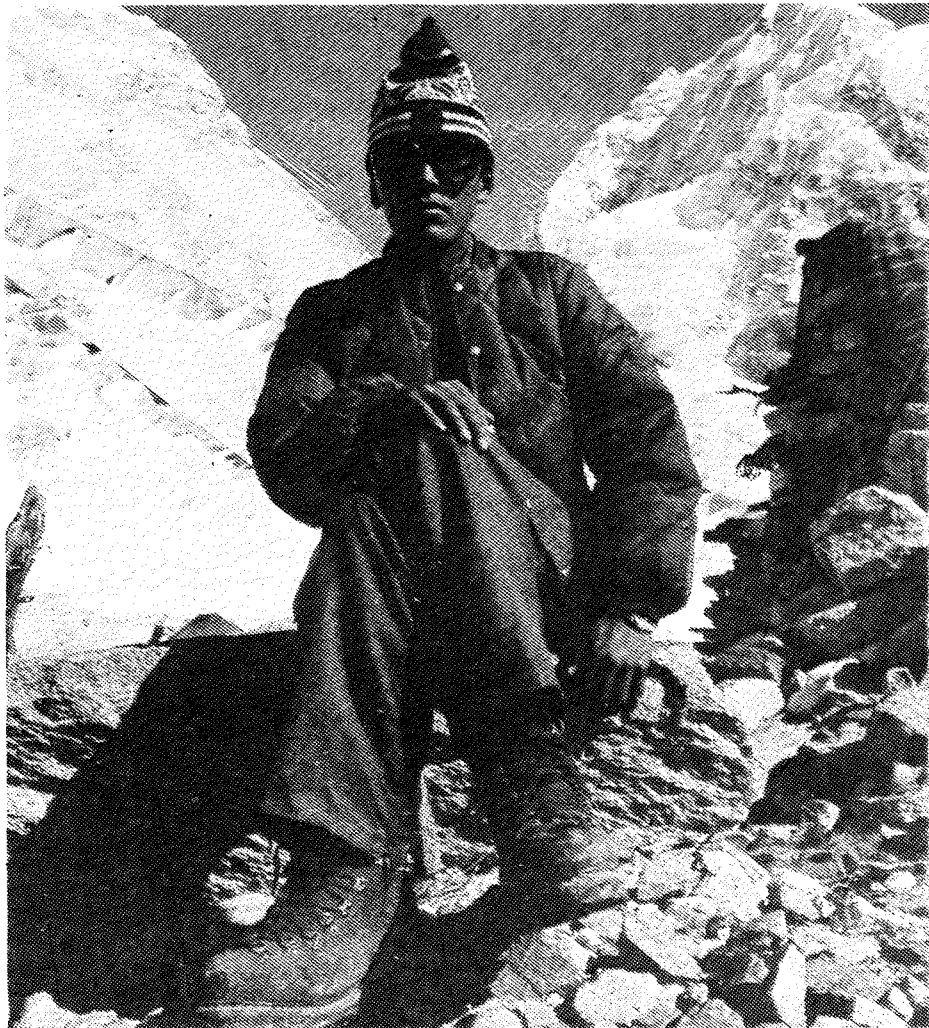
Odred je prešel v splošni napad; ne združen, temveč po bataljonih in četah. Mirnega nemškega zaledja v teh krajih ni bilo več.

*Podrobneje o pohodih in bojih 2. grupe odredov glej v knjigi Ivana Frleza: Druga grupa odredov, 1972.

(Se nadaljuje)

TAPO

proizvodnja pohištva in opreme
Celovška 317 Ljubljana

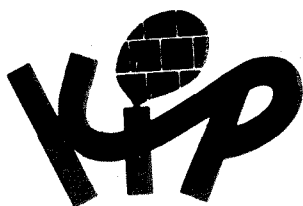
alpina

OD TRIGLAVA DO
EVERESTA V
PLANINSKIH ČEVLIH

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

splošno gradbeno podjetje

konstruktor

maribor

s svojimi TOZD

TOZD GRADBENIŠTVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD GRADBENIŠTVO POMURJE n. sol. o. MURSKA SOBOTA
TOZD GRADBENIŠTVO GRANIT n. sol. o. SLOVENSKA BISTRICA
TOZD GRADBENIK n. sol. o. LENDAVA
TOZD OPEKARNA n. sol. o. Lendava - DOLGA VAS
TOZD OPEKARNA n. sol. o. PUCONCI
TOZD GRADBENA OBRT - OBNOVA n. sol. o. MARIBOR
TOZD MIZARSTVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD GRADIVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD KOVINAR n. sol. o. MARIBOR
TOZD PTB - KOMUNAPROJEKT n. sol. o. MARIBOR

Gradimo vse vrste objektov doma in v tujini, izvajamo inženiring industrijskih dvoran in upravnih poslopij, vključeni smo v družbeno usmerjeno stanovanjsko gradnjo, projektiramo industrijske, upravne in stanovanjske objekte; v specializiranih temeljnih organizacijah proizvajamo peske, opeko, gradbene polizdelke ter kovinske in mizarske izdelke.

AUTAN

na koži zanesljivo
odganja komarje, klope
in drug mrčes

Značilnosti posameznega AUTAN proizvoda:

- AUTAN raztopina
tekočina, ki se nanaša direktno na odkrite dele telesa
- AUTAN spray:
razpršimo lahko tudi po obleki, kar je pomembno posebno za zaščito pred klopi
- AUTAN mleko:
blaga emulzija, zato je najprimernejša za zelo občutljivo kožo
- AUTAN stick:
v majhni praktični embalaži, ki je lahko vedno pri roki

Bayer-Pharma Jugoslavija, Ljubljana

Loterijski zavod Slovenije
Ljubljana, Beethovnova 11

ČISTI DOHODEK OD IGER NA SREČO,
KI JIH PRIREJA LOTERIJSKI ZAVOD
SLOVENIJE

se uporablja za financiranje socialno
humanitarnih organizacij in organiza-
cij s področja telesne kulture v Slove-
niji.

Zato sodelujte tudi vi v igrah
LOTERIJSKEGA ZAVODA SLOVENIJE

Borcem Tomšičeve brigade

Odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča vabi borce Tomšičeve brigade, da se udeležijo proslave ob 38-letnici ustanovitve brigade, ki bo v sredo, 16. julija 1980 ob 10. uri v vojašnici Borisa Kidriča v Sentvidu pri Ljubljani.

Odbor

Vabilo

Združenje borcev NOV Lozice vabi ob krajevnem prazniku v nedeljo, 20. julija 1980 k odkritju spominskega obeležja Vojkovemu vodu ob napadu na italijansko posadko na nanoški cesti Podnanos-Nanos ob 15. uri in k odkritju prapora, ki bo ob 17. uri v Lozici pred spominsko ploščo padlim vašačom.

Vabimo borce, aktiviste in občane.

Jože Žgur

Obvestilo

Organizacija ZZB NOV Krajevne skupnosti Vižmarje-Brod namerava postaviti spominsko obeležje udeležencem NOB in internirancem, ki so med NOB žrtvovali svoja življenja. Do sedaj smo zbrali 13 imen oseb, ki so padli kot talci, kot aktivni udeleženci NOB ali pa so umrli v zaporih oziroma taboriščih.

Po naši evidenci so med NOB padli ali umrli: Zanka Erjavec, Miheličeva cesta, padla doma, črna roka; Alojz Jezeršek, Miheličeva 11, padel kot borec Koroškega odreda; Edvard Jerancić, Vižmarska pot, padel kot borec Gor. odreda; Franc Jurca, Tacenska cesta, padel kot talec; Ivo Kermavner, Ob Savi, padel kot borec Gradnikove brigade; Jože Kocjan, Miheličeva 8, padel kot borec Slandrove brigade; Franc Merhar-Veselko, Vižmarska, padel kot borec Slandrove brigade; Anton Nedoh, Na Gaju, padel kot borec pri Kočevju; Anton Pipan, Vižmarska, padel kot borec 31. divizije; Janez Pretnar, Vižmarska, padel kot borec Gor. odreda; Miha Prednar, Miheličeva, padel v Iškem Vintgarju; Jože Rotar, Ob Savi, padel kot borec Kamniško-zasavskega odreda; Stane Sedej, Tacenska, padel kot borec Vojkove brigade.

Prosimo vse krajeve naše krajevne skupnosti, da sporočijo še imena morebitnih udeležencev ali sodelavcev NOB, ki so padli ali umrli med NOB. Podatke s potrebno obrazložitvijo sporočite Krajevni skupnosti Vižmarje-Brod, Na Gmajni 1 do konca avgusta 1980.

ZB NOV Vižmarje-Brod

Popravek

V TV-15, št. 25 smo v redakciji naredili napaki. V nadaljevalki Jožeta Šemeta na strani 14 je pravilen stavek: Novembra 1941 smo ustanovili tudi rajonski odbor Stična.

V besedilu Cvetke Mrakove na strani 9 pa je pravilno takole: Zvezda je bil že konec oktobra 1943 imenovan za sekretarja rajonskega komiteja KPS in rajonskega odbora OF za Kanalsko.

Ivan Zorza

Na postojnskem pokopališču smo februarja pokopali Ivana Zorza, rojenega 1906. Bil je zaveden Slovenec, zato so ga italijanske oblasti preganjale. Maja leta 1943 so ga odpeljali v taborišče v južno Italijo. Ob razpadu Italije so ga predali nemški policiji. V taboriščih je ostal do konca vojne.

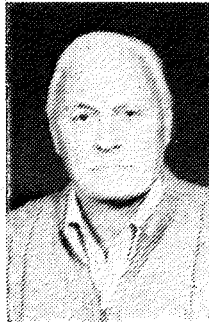

Anton Kostanjšek-Tonček

Maja smo se na pokopališču v Podsredi poslovlili od tovariša Tončka, dolgoletnega predsednika krajevnega odbora ZB NOV Krize-Pečice. Rodil se je leta 1926 v Križah pri Brežicah. Komaj 16 let je imel, ko se je vključil v delo vaškega odbora OF. Bil je obveščevalec kurir. Leta 1944 je vstopil v Kozjanski odred, pozneje je bil dodeljen 10. Ljubljanski udarni brigadi. Pred koncem leta 1944 se je vrnil z Dolenjske in bil oddeljen 3. bataljonu Kozjanskega odreda. Za zasluge in hrabrost je bil odlikovan.

Andrej Potočnik

V 85. letu starosti je umrl oče padlega borca Valentina Potočnika. Oče Andrej je že v zgodnji mladosti okusil trpljenje, saj je bil kot avstrijski vojak v prvi svetovni vojni ujet na ruski fronti in preživel ujetništvo v Sibiriji. V času NOB je sodeloval s partizani vse od leta 1942. Pokopali smo ga na pokopališču pri Jakobu.

Andrej Podgornik

V začetku junija smo se v Čepovanu poslovlili od zavednega revolucionarja Andreja Podgornika, starca 93 let. Preživel je dve svetovni vojni, rusko ujetništvo, nemško taborišče. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Ivanka Kranjc

Ivanka Kranjc se je rodila leta 1894 na Vrhniki. S partizani se je srečala že leta 1942, v septembru leta 1943 je začela aktivno delati za NOB vse do osvoboditve. Imela je tri sinove tri zavedne partizane. Odlikovana je bila z medaljo za sluzga za narod. Pokopali smo jo v Postojni.

Franc Poljšak

Nenadoma je umrl Franc Poljšak, rojen leta 1910 v Gorenjah pri Postojni. V septembru leta 1943 je odšel med partizane v Gradnikovo brigado. Ko je prišel domov na obisk, so ga domači izdajalci ujeli in predali nemški policiji. Odpeljali so ga v taborišče v Salzburg, od koder je pobegnil in se leta 1944 priključil Koroškemu odredu. Bil je odlikovan.

Alojz Tornič

V Begunjah pri Cerkljici smo se maja poslovlili od Alojza Torniča, rojenega leta 1902 na Rakeku. Sodeloval je z NOB, zato so ga Nemci konec oktobra leta 1943 zaprli. Do konca vojne je bil v raznih koncentracijskih taboriščih.

Franc Berce

V Radovljici je umrl v 61. letu starosti Franc Berce, udeleženec NOB od leta 1942. Boril se je v Jelovski ceti in Serčerjevi brigadi. Nekaj časa je bil pri Glavnem štabu NOV in POS, proti koncu vojne je bil predavatelj na oficirski šoli v Metliki.

Anton Fefer

Na vrhniškem pokopališču smo se poslovlili od borca za severno mejo, Antona Feferja. Vsa njegova družina je pomagala NOB. V njegovi hiši je bila zaupna javka OF. Njegova žena je vodila organizacijo AFŽ na Vrhniki. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Valentin Smolej

V aprilu smo se na pokopališču v Planini pod Golico poslovlili od prijatelja in člana ZB Valentina Smoleja. Bil je sin partizanske družine.

Ivan Pirš

Marca je umrl Ivan Pirš. Pokopan je na pokopališču v Podčetrtku. Rodil se je leta 1904 v Imenski gorici. Bil je borec 9. brigade in tudi odlikovan.

Marija Rodela

Maja smo se poslovlili od 80-letne Marije Rodele, ki se je rodila v Poletičih v siromašni vasi slovenske Istre. Njena dva sinova so italijanske fašistične oblasti odpeljale v kazenske bataljone in jim tako preprečili odhod v NOB. Po kapitulaciji Italije sta se vrnila domov ter se pridružila boju proti okupatorju. Oba sta postala borca 8. Levstikove brigade. Mlajši sin Pavle je padel na Dolenjskem in za njim še starejši sin.

Rozka Preširen

Od Rozke Preširen smo se poslovlili v Spodnji Kokri na Jezerskem. Rojena je bila leta 1911. V začetku vojne je bila pregnana v koncentracijsko taborišče, domov pa se je vrnila po štirih letih trpljenja.

Malika Kranjc

Marca je minilo leto dni, odkar je umrla Malika Kranjc iz Orle vasi pri Braslovčah. V osvobodilnem gibanju je delala že od leta 1941. V aprilu 1942 so ji ustrelili brata, njeno mamo pa so istega leta odpeljali v taborišče na Bavarsko, njo pa v koncentracijsko taborišče Auschwitz. Po osvoboditvi je bila aktivna v organizaciji OF.

Malka Tavčar

Aprila smo pokopali zavedno slovensko mater in prizadevno aktivistko NOB, 84 letno Malko Tavčarjevo iz Zirovnice. Takoj ob vdoru okupatorja se je priključila odporniški gibanju. Vsa njena družina je bila povezana z znanimi prvoborci. Sin in hčerka sta odšla med partizane že v začetku leta 1942, zato sta morala mati in oče z majhnim vnučkom v taborišče. Hčerka je padla v znani bitli na Lipniški planini. Mami Malki so v taborišču odvzeli vnučka. Sele po osvoboditvi ga je po naključju dobila nazaj.

Franc Vavdi

V Koprivni pri Jakobu smo pokopali borca in partizana Franca Vavdija iz Koprivne. Rodil se je leta 1913. Med partizane je stopil leta 1944 v Koroški odred, pozneje pa se je boril na Dolenjskem.

Jaka Kosmač-Zdravko

Nepričakovano je umrl borec, eden od ustanoviteljev Prešernove brigade. Pozneje je bil kurir za transport. Bil je odlikovan. Do konca svoje ga življenja je ostal zvest idejam, za katere se je boril.

Angela Miklavc - Mami

Pred triinosemdesetimi leti se je rodila v napredni delavski družini v Ljubljani. Rastla in zorela je v času zorenja naše revolucije. Se ob koncu prve svetovne vojne je z možem Justinom osnovala družino. Štiri sinove sta vzgajala v duhu naprednih delavskih idej po svobodi in v boju proti izkoriščanju delavskega razreda. Tako pripravljeni so se vsi Miklavčevi od prvega dne druge svetovne vojne postavili v prve vrste boja proti sovražniku in proti vsem krivicam, ki so tlačile slovenski narod. Njeni fantje, stari so bili od 16 do 23 let, so z materino vednostjo in spodbudo stopili na pot ilegalnega dela in partizanstva. Kljub strahu in bojazni za življenje najdražjih, je tudi sama prispevala velik delež k legendarnemu ilegalnemu delu v Ljubljani in kasneje, ko je s številnimi drugimi tovarišicami prestajala muke koncentracijskega taborišča v Gonarsu, je še vedno zmogla toliko moči, da je našla tolažilnih in bodrilnih besed za mlajše, ki so manj pripravljene od nje težko prenašale taboriščne razmere.

Dogodki so si v letih 1941-1945 hitro sledili v Maminem življenju. Ilegala, Gonars, Rab, ilegala in partizanstvo, vse se je prepletalo in povsod, kjer je delala, je izžarevala svojo vero v zmago. Ni je strla črna praznina v družini, ko ji je vojna vzela tri sinove, tri junake.

Po osvoboditvi se je vrnila v Ljubljano z možem in edini živim sinom in pogumno nadaljevala svoje življenje revolucionarke. Njena vera in neomajnost sta se širili povsod, kjer je delovala, od republiških organov do občinskih in krajevnih. Področja dela, kjer je s svojim delom največ prispevala pa so bila: zdravstveno-socialno, vzgoja in izobraževanje, invalidska organizacija in delo v organizaciji Rdečega križa. Kjerkoli je delala, je izražala svojo skrb in vneto za reševanje sočloveka. Tako je preraščala svojo bolečino za padlimi fanti in tako si je skromna in nič slaveželjna postavila spomenik, ki je večji od številnih priznanj, (Partizanska spomenica 1941, zlati znak OF, priznanje vsej družini ob 35-letnici osvoboditve mesta) ter vrsto drugih odlikovanj, ki jih je še za življenja prejela.

Bojana Žokalj-Jesih

Enajstega maja 1980 je minilo natanko 35 let od tistega sicer lepega, zato pa v srcih borcev Bračičeve brigade najbolj črnega dne, ko je v zadnjih in obenem najbolj krvavih bojih 14. Udarne divizije padlo tri dni po uradni kapitulaciji fašistične Nemčije izredno veliko število borcev te brigade in tudi Koroškega odreda.¹

Obe enoti, in sicer 13. SNOB Mirka Bračiča v svoji polni sestavi, Koroški odred pa brez enega bataljona, sta tega dne po ukazu poveljstva 4. operativne cone za Štajersko in Koroško, oziroma po poveljstvu 14. Udarne divizije, branili oba boroveljska mostova², da bi tako onemogočili preboj nemškim in kvislškim enotam čez Dravo ter njihovo predajo enotam angleške vojske, ki so bile skupaj z nekaterimi našimi enotami že četrti dan v le 10 kilometrov oddaljenem Celovcu. Nekatere angleške enote pa so bile še bliže.

Mlajši bralci, pa tudi vsi tisti, ki so bili tedaj še otroci in danes niso več pri najmlajših, si prav gotovo kar težko predstavljajo, kako je bilo mogoče, da je padlo tako veliko število naših borcev tri dni po kapitulaciji nemške armade, torej v dneh, ko je bil Trst že deseti dan osvobojen, ko je Ljubljana, oddaljena le kakih 80 kilometrov od Borovelj, že tretji dan slavila zmago in dolgo pričakano osvoboditev, ko je bila v Mariboru, oddaljenem okoli 120 kilometrov, ravno tistega dne parada enot 3. armade JA.³

Avtor bo v tem zapisu poskusil odgovoriti na to vprašanje.

Sicer pa so bile borcev Bračičeve brigade, ki so bili razporejeni pri Borovljah, od naših enot najbližje nekatere enote Motoriziranega odreda 4. armade JA. Ta odred je prispel v Celovec oziroma njegovo okolico za Kokrškim odredom, ki je vkorakal v mesto skupaj z britanskimi enotami že 8. maja popoldne.

Naše enote, ki so se postavile na položaje pri Borovljah so bile razen dela Motoriziranega odreda 4. armade zlasti v težki oborožitvi zelo šibke. Dejansko s tako oborožitvijo

Silvo Grgič-Šimen

Najbolj krvavi boj Bračičeve

niti niso razpolagale. To je bilo za Bračičevo brigado, kot so pokazali dogodki 11. maja 1945 na boroveljskih položajih, usodnega pomena.

Titovo povelje 14. Udarne divizije za pohod na Koroško

Za pohod 14. Udarne divizije na Koroško z dotedanjih operacijskih območij njenih brigad je bil izdan ukaz z brzojavnim poveljem glavnega štaba JA za Slovenijo, ki so ga v štabu divizije oziroma cone prejeli 2. maja 1945: »Zaradi spremenjene situacije in novih nalog cone izvršite takoj koncentracijo cele divizije na sektorju Smrekovec-Železna Kapla! Primorska cela osvobodena, svoboden Trst, Gorica, Tržič, Idrija, Kveder.« Kmalu pa so dobili še novo brzojavno povelje: »Ne počakati na koncentracijo vse divizije. Z 2. brigado naj krene štab v smeri Celovec! Takoj lahko krene tudi 11. brigada in Koroški odred... - Delati hitro, kot je 9. korpus v Gorici in Tržiču. Takoj potem je treba zasesti Beljak. Kveder.«⁴

V glavnem štabu JA za Slovenijo pa so dobili podobno Titovo povelje, to je povelje vrhovnega poveljnika JA z naslednjim besedilom: »Nemci kapitulirali pred angloameriški silami v Italiji, na Tirolskem in Koroškem. Takoj pošljite 14. divizijo na Koroško proti Celovcu z nalogo, da zasede Celovec in druge naše kraje na Koroškem. O izvršitvi poročajte. Tito.«⁵ To povelje je glavni štab posredoval štabu 4. operativne cone JA za Štajersko in Koroško.

Poveljstvi 4. operativne cone in 14. Udarne divizije sta storili vse, da bi Titovo nalogo izpolnili.

Povelje pa je bilo težko izpolniti kljub izredno borbeni morali vseh borcev 14. Udarne divizije, saj so brigade operirale razkropljene po vsem območju Štajerske. Trinajsta SNOUB Mirka Bračiča je imela tedaj štiri bataljone, v katerih je bilo skupaj s prištabnimi enotami 850 do 900 borcev. Njeno operativno območje je zajemalo jugovzhodno Pohorje in zaporo ceste Maribor-Celje.

Konec aprila je bila brigada na položajih Skomarje-Slemenjak-Kolnik, kakih 15 kilometrov severovzhodno od Slovenskih Konjic.

Že 3. maja 1945 je na omenjeno povelje 14. Udarne divizije Bračičeva brigada hitela proti Koroški in prišla istega dne na Graško goro. Na nočnem pohodu smo bili vsi izpostavljeni izrednim naporom. Zaradi premagovanja velikih višinskih razlik, hoje po ovinkih, postavljanja zased pri prehodih čez komunikacije, kakor tudi zaradi večinoma slabih gozdnih poti, je bilo potrebno dva do trikrat več časa, kot bi ga porabil na primer današnji planinec za isto pot. Brigada je bila kar dobro založena s strelivom in lahkim orožjem, ki ga je zaplenila v prejšnjih bojih z Nemci, precej pa so jo založili zavezniki s padali, ki so jih odmetavali na Pohorju.

Od vseh enot 14. Udarne divizije, ki so hitele proti Koroški, je bila po dolžini pohoda naša brigada prav gotovo na najslabšem.

Sicer pa je 13. brigada spotoma poslušala 2. maja zavzeti tudi Vitanje, kar pa ji ni uspelo.

Na položajih na Graški gori je dobila brigada povelje za napad na Žerjav. To je bil del splošnega napada enot 14. divizije na območju vzhodne Koroške, saj so bile napadene še postojanke v Črni, Ravnah, Kotljah in Dravogradu. Žerjav, rudarski kraj v dolini reke Meže med Črno in Mežico, je bil le eden od ciljev napada 14. divizije. Divizija je hotela z naglimi napadi zavzeti vse navedene postojanke in z zaplenjenimi prevoznimi sredstvi po najkrajši poti prodreti proti Celovcu. Vendar je uspešen napad z uničenjem postojanke v Žerjavu uspel le 13. brigadi. Žerjav je bil precej utrjen z bunkerji.

Z 2. bataljonom smo bili v zasedi na cesti, ki pelje iz Žerjava proti Mežici in uspeli odbiti vse nemške napade. Niti tanki niti pešadija niso uspeli prebiti zasedo, čeprav so nam poskušali priti tudi za hrbet. Bataljon je vzdržal skoraj ves dan 6. maja, dokler ni dobil povelja za umik. To povelje je bilo izdano šele okoli 14. ure, ko je bil na varnem že obilen plen.

V vasico Javorje pod obronki Uršlje gore se je 13. brigada vrnila šele pred večer 6. maja. Že ponoči je odkorakala mimo Črne in prišla v raztegnjeno vas Koprivna. Le nekaj kilometrov poti je bilo skozi vas in že smo prišli na jugoslovanskoavstrijsko mejo. Večina borcev je tedaj prvič stopilo na tla avstrijske Koroške. Le dobro uro hoda od nas se je v večerni zarji svetlikala Peca. Prav gotovo bi se kralj Matjaž prebudil, če bi bila pravljica resničnost. Naša vojska, katere del je bila tudi naša brigada, pa je bila resničnost. Tedaj smo upali, da bomo prispevali h končni svobodi naših koroških rojakov.

Po zelo napornem maršu smo končno navsezgodaj 7. maja prispeli v koroške hribe nad Železno Kaplo.

Brigada je torej v šestih dneh, od katerih pa je dober dan porabila za pripravo in izvedbo napada na Žerjav, prehodila približno 150 kilometrov čez zelo razgibano pokrajino od Skomarja na jugovzhodnih obronkih Pohorja do vasi Reberce na Koroškem.

1

Zakaj na mladinske delovne akcije?

Petega julija se je z zvezne mladinske delovne akcije vrnila prva izmena kranjskih brigadirjev. Kranjčani so letos organizatorji Bratske brigade pobratenih jugoslovanskih mest, MDB Jože Gregorčič so namenili pot v Novi Beograd, MDB Jože Celar-Tugo je odpotovala v Brkine, avgusta pa bodo odšli mladinci z MDB Stane Žagar v Dornavo pri Ptuj in pionirska brigada dr. France Prešeren Gorenjske v Brkine.

V začetku junija je odšla na zvezno mladinsko delovno akcijo Posočje 80 Bratska brigada šestih bratskih mest: Kranja, Zemuna, Osijek, Banja Luke, Bitole in Hercegnovega. S svojim skupnim delom so gradili vodovod na omenjenem območju.

Bratska brigada pomeni občinski konferenci ZSMS Kranj pomembno nalogo, saj je organizator le-te. Sestavili so jo iz 42 mladih, in sicer je vsaka OK ZSMS določila sedem brigadirjev zastopnikov. Formalni so vse samoupravne organe v brigadi, brigadna konferenca pa jih je potrdila.

Brigada, ki je odšla v Novi Beograd, je pomagala urejati Ada Ciganlijo, Topčidersko reko, Blok 4 in obalo Donave. Prebivali so v Pionirskem naselju.

Franc Dolar, sekretar centra za mladinske delovne akcije pri OK ZSMS Kranj:

»Mladi brigadirji so svoje izkušnje iz preteklih akcij in pridobljeno teoretično znanje na predavanjih in konferencah že s pridom uporabili na treh lokalnih MDA, Senčur 80 v maju in juniju. Te je organiziral center MDA v sodelovanju z OK ZSMS Kranj in krajevno skupnostjo Senčur. Tukaj so novi brigadirji dobili prve osnove, stari brigadirji pa so jih popeljali v pravo brigadirsko življenje. Med odmori so se učili brigadirske pesmi, pozdrave...«

Nada Simič: »Sem učenka 7. razreda osnovne šole Stane Žagar iz Kranja. Na mladinski delovni akciji sem tokrat že drugič. Lansko leto sem sodelovala na MDA Istra '79, v letošnjem letu pa sem pomagala na lokalni MDA Senčur '80. Všeč mi je prijateljstvo, družba in pristrčni odnosi v brigadi.«

Izet Sadič: »Po poklicu sem strojni ključavničar v SGP Gradbinec v Kranju, star 21 let. V Beogradu sem letos že tretjič. Leta 1977 sem sodeloval na MDA Beograd - Avtocesta, nato sem v Beogradu služil vojaški rok; spoznal sem veliko novih prijateljev in to je tudi eden od povodov, da sem se letos zopet odločil za Beograd.

Sodeloval sem že na številnih lokalnih MDA v Bosni in Hercegovini, od tam sem doma, ter na letošnji lokalni MDA Senčur '80. Na mladinske delovne akcije hodim zato, ker se brigadirji med seboj razumemo, ker smo vsi enaki, počutje je prijetno, organiziranih je veliko tečajev, aktivnosti, zabavnega in družabnega življenja. Na brigadnih konferencah smo izvolili tudi nekaj komisij in se dogovorili o dnevnem redu, pripravi, organizaciji življenja, o športnih in kulturnih tekmovanjih med brigadami.«

Mira Zola: »Sem 20-letna delavka v Gorenjskem tisku. V delovni brigadi sem prvič. Brigadirsko življenje me zelo veseli, saj bom spoznala nove prijatelje, srečala somišljenike. V brigadi Jože Gregor sem odgovorna za naloge v komisiji za šport.«

Dušan Stopar: »Na MDA sodelujem četrtič. Prej sem bil že na akciji Posočje '75, Umčara '76 in Vlasina '79. Imam izkušnje v brigadi in bom na MDA Novi Beograd '80 opravljal dolžnost komandanta brigade.«

Bedi Kopušar: »Stara sem 18 let, delavka v Iskri-Elektromehaniki. Prihajam iz OO ZSMS

ATC Iskra. Tu sem predsednica kadrovske komisije. V brigadi sem z namenom, da dobim izkušnje, spoznam mlade, se politično razgibam, delam na trasi in tako prispevam k napredku.«

Marjan Mesec: »V brigado odhajam tretjič. Bil sem že na MDA Bguncarji leta 1977 ter v Beogradu pred dvema letoma. V lanskem letu se zaradi poškodbe nisem mogel udeležiti MDA Džerdap. Najraje grem na zvezne akcije, da spoznam mlade iz drugih republik in mest, njihovo življenje, izkušnje. Pomembno je, da dosežemo čim boljše delovne rezultate, da se vrne- mo udarni ali s čim večjim številom udarniških značk, da sodelujemo v družbenopolitičnem delu, kulturi, športu, IPD, informiranju, SLO, tehničnem izobraževanju...«

Andrej Jeroman: »V brigado odhajam zaradi družbe, vzdušja, enakosti, tovarištva in dela pa tudi zato, da po tej poti spoznam, kako dela mladina v drugih krajih Jugoslavije. V letu 1977 sem sodeloval na MDA Džerdap '77, lansko leto pa na MDA Kozjansko '79. Delali smo, kolikor smo mogli in izpolnili programe.«

Ivica Leščen: »Po poklicu sem gumar, star 22 let in delam v kranjski Savi. Mladi smo pripravljeni delati, storiti vse, kar zmoremo. Še se bomo borili za čim boljše delovne uspehe.«

Center MDA in vodstvo OK ZSMS Kranj sta v letošnjem letu pokazala vso resnost in pripravljenost ter prizadevnost, da se prostovoljno delo ohrani, pomembno pa je, da se miselnost o odhodu v brigade spreminja. Struktura brigadirjev je večinoma iz OZD, kjer so imele samoupravne organizacije izredno veliko posluha za to, da njihovi mladinci odidejo na MDA, obenem pa od njih pričakujejo, da izkušnje, pridobljene na akciji, vnesejo v njihove delovne sredine.

Center za MDA pri OK ZSMS Kranj pripravlja po počitnicah obširno akcijo, ki bo potekala v krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in družbenih organizacijah in društvih, da v njihovih sredinah ustanovijo in pospešijo z delovanjem že obstoječe komisije za prostovoljno delo. Te bodo imele nalogo, da pripravijo programe in v sodelovanju z OK ZSMS Kranj in centrom MDA pripravijo in organizirajo lokalne MDA v KS in DO tako, da v letu 1981 pričakujejo še večjo usposobljenost za delo na MDA.

Drago Papler

¹ »Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945« str. (Ljubljana 1976, razni avtorji): Število žrtev še vedno ni točno ugotovljeno.

² Gre za cestni in železniški most čez Dravo pri Borovljah

³ Franci Strle: »Veliki finale na Koroškem«, op. na str. 149 (Lj. 1976/I. izd)

⁴ Fascikel radijskih brzojavov 46/II - IZDG

⁵ Fascikel 41/III - IZDG

Se nadaljuje

Ime šole po Rudolfu Ukoviču

Osnovna šola Podgrad je dobila novo ime, in sicer so jo ob praznovanju občinskega praznika poimenovali po vodji upora v Radgoni Rudolfu Ukoviču, ki je bil ustreljen 27. maja leta 1918. Slovesnost je bila pred njegovo rojstno hišo v Hrušici.

Pionirji so sklenili, da bodo uporni in ne bodo krenili s poti za dosego naših skupnih ciljev, kakor je bil uporen tisti, čigar ime je postalo simbol njihove šole.

Zakaj ne bomo pozabili letošnjega šolskega leta

Letošnjega šolskega leta me dom ponahaja sato, kar sem se mnogo neč mahučila, kot v drugih letih. Tudi reklo nekdo, da me.

Matjaž Tanja 3. r. Stranice

Podkraj po vojni

Maj 1945 je pomenil konec vojne. Ljudje so se veselili. Sinovi, hčere, očetje in matere so se vračali domov. Radost je odmevala po Jugoslaviji. Starejši in mlajši so se vključevali v delovne akcije. Prvič so začutili, da lahko svobodno odločajo. Začela se je obnova.

Leta 1947 je bila Primorska priključena k Jugoslaviji. V Podkraju so leta 1947 napeljali elektrovod. To je bilo veselja, ko je zasvetila prva električna luč! Istega leta so dokončali gradnjo mladinskega doma. Najbolj je bila tega vesela mladina, ko se je lahko sestajala in začela razvijati bogatejšo kulturno življenje.

Tudi na mrtve rodoljube so se spomnili. Leta 1953 so jim postavili spomenik. Oktobra 1954 so povečali pokopališče in sezidali grobnico padlim. Ploščo padlim so postavili leta 1957.

V zadnjih nekaj letih se je Podkraj zelo razvil. Leta 1976 so asfaltirali cesto Col-Podkraj, čez leto dni so v Beli postavili spomenik NOB, naslednje leto pa odprli lovsko kočjo.

Toda prebivalci Podkraja s tem še niso zaključili razvoja svojega kraja.

KATI BAJC, 8. r., OŠ Col

Trenutek

*Trenutek.
En sam trenutek
in...
konec!
Srce je nehalo biti.
Nehalo je biti srce moža,
ki smo ga ljubili
vsi ljudje sveta.
Odšel je
in nam pustil
bistvo svojega življenja.
Pustil nam je
svobodo in mir.*

SUZANA KOCJANČIČ, 8. d
osnovne šole Dekani

Tovariš Tito – naš človek

Onemel je svet. Misli so se za hip ustavile. Oči so se zazrle proti Triglavu, potem spet na ravnino in na tiste gozdove, v katerih se je naš človek boril proti sovražniku.

Premišljuje. Kolikokrat je naše mesto Kranj spremljalo tovariša Tita na njegovi poti skozenj. Sedaj nam ostaja le spomin na tiste lepe trenutke in... njegov navdih, njegovo delo, ki ga bomo nadaljevali vsi poštene državljani.

Hvala ti, Tito, za lepo in srečno mladost, hvala za vse, kar si storil za nas in za vse ljudi na svetu, ki so živeli v ponižanju. Dal si jim moč, da so dosegli svoje pravice in danes živijo v miru in svobodi.

Ponosna sem, da je bil to naš voditelj, naš človek, velikan tega stoletja. Bil je in bo ostal legenda za pozne rodove naše prelepe domovine.

LILJANA POLJANŠEK, OŠ Stane Žagar, Kranj

Tistega usodnega dne

Le koraki mimoidočih so odmevali po pločniku. V rokah sem držala fotografijo tovariša Tita v beli uniformi, z nasmehom, z vedrim pogledom, ki ga premore samo on. Solze so mi polzele po licih. Zajokala sem na glas.

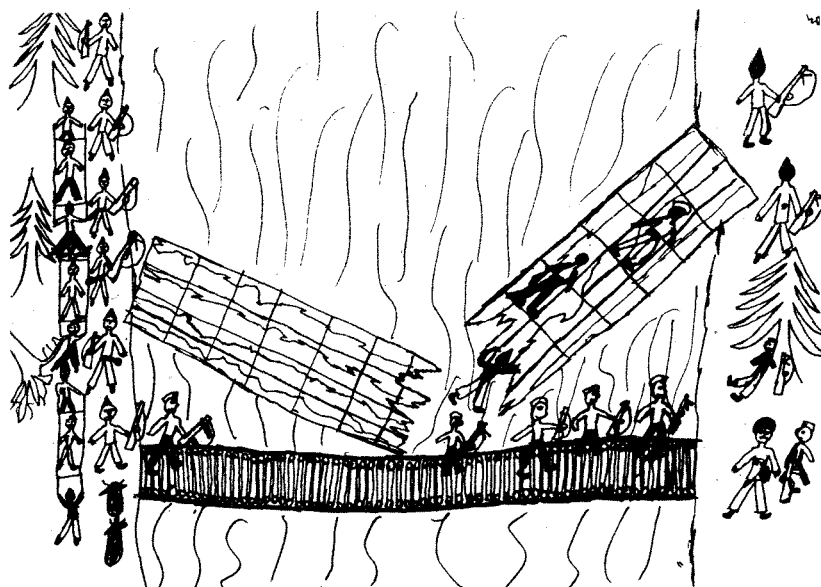
Nebo joče, mati joče, Jugoslavija, svet joče... Tudi sama jočem. Bolečina, da sem prikrajšana za nekaj dobrega in velikega, je neizmerna. Tisoče mladih je izgubilo dobrega očeta, ki nas je vedno razumel, tolažil, učil. Nihče ne zna tako potrpežljivo poslušati naših neutrudljivih ust in nam biti zvest tovariš. Tito, tudi brez tebe bomo s teboj.

Titova mladinka ASTRID PICIGA

Preden smo odšli

Preden smo zapustili šolske klopi, smo se odpravili še na pokopališče, kjer ležijo naši padli borci. Populili smo travo, odcvetele cvetlice, pobrali ostanke sveč in poravnali pesek. Prižgali smo svečko. Vazo smo napolnili s cvetjem, ki smo ga natrgali na travniku. Spomnili smo se, da je bilo med vojno hudo, in da smo danes srečni. Tudi tovariša Tita smo se spomnili; tudi zanj smo dali cvetko v vazo.

Učenci 2. r. Stranice

Prehod partizanov čez Neretvo

MARKO LAZNIK, 2. r., OŠ Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Prva misel je Tito

Dragi naši mladi dopisniki, to je pa pohvale vredno! Kljub počitniškim dnevom še naprej s svojimi prispevki bogatite našo mladinsko stran. Na uredništvo je prišlo tudi nekaj vaših šolskih glasil, in sicer so to zadnje številke v letošnjem šolskem letu, z bogato vsebino, ki prikazuje žetev vaših uspehov. Prva misel pa je namenjena našemu dragemu tovarišu Titu. Iz vaših vrstic vsak lahko spozna, da on prežema vaše korake, da tovariš Tito vodi vaše delo, tudi v teh počitniških dneh, da on usmerja vaš pogled na svet, in ker ga ni več med vami, živi v vas.

»Ob koncu šolskega leta si želim, da bi imeli vsi narodi sveta dovolj kruha in bi bili tako srečni, kot smo mi, Titovi pionirji,« piše Tatjana Rondič iz 3. a razreda osnovne šole v Vipavi. »Vem, da se marsikje še borijo za svobodo. Želim jim, da bi si čimprej priborili pravice do življenja v miru, ki si ga želi vsak človek. Toda, včasih se naše želje zdijo prevelike...«

Želim, draga Tatjana, da bi tako kot ti razmišljali tisti, ki segajo po orožju zato, da bi uničevali in sužnjili druge ljudi. Kateri Titov Jugoslovani ne bi pritrdil takim željam? Naša domovina je trpela pod tujim jarmom, naš človek je občutil grozote vojne. Domovina je imela ljudi, ki je tudi za ceno življenja niso izdali. Še so borci med nami, živa pripoved tistih revolucionarnih dni, še se borijo za lepši jutri, trdna opora mlajšim, neizkušenim generacijam.

Ob dnevu borca se vsako leto še posebej spomnimo naših hrabrih tovarišev:

Za domovino si titovko
nosil,
tovariš!

Za domovino si stiskal
pesti,

za domovino si dom

žrtvoval,

za svobodno domovino.

Hvala, tovariš, junak!

srce domovine ti kliče,

saj vsaka ped zemlje

pozna tvoj korak

do svobode,

do bratstva,

do sreče.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Umrl si

Hodim po ulicah mračnih,
črne zastave na drogih vise,
ne sramujem se lic svojih solznih
in kruta resnica mi trga srce:

umrl si ti,
sonce svobode,
Tito naš ljubljeni,
oče države.

JANJA LONGAR,
8. razred OŠ Riharda Jakopiča

Najpomembnejša je bila vera v boj

Slovenski duhovniki med narodnoosvobodilno vojno

Franco Šmon, župnik v Zavodnjah nad Šoštanjem. Visok, koščen možakar, sledovi pravkar prestane težke bolezni se še niso umaknili, ostro poudarjenih ličnic, kratko pristriženih sivih las, mirnih, kar preveč otožnih oči. Preprostost na vsakem koraku diha iz njegovega bivališča. Skromnost je odlika človeka, ki so ga vseskozi preganjali, ker je oznanjal pravičnost, ker je s prstom pokazal na trpinčenega in na tiste, ki so izmzgavali. Po stenah bomo opremljene delovne sobice nekdanji dušni pastirji; papež Janez Pavel II., škof Maksimilijan Drževnik in – na vidnem, nekako častnem mestu – portret Tita. Pa odlikovanja, red republike s srebrnim vencem, medalja za hrabrost, red bratstva in enotnosti...

Razgibano, pestro življenje, turobno včasih in težko, z nenehnim odrekamjem prepleteno, je pustilo župniku iz Zavodnj trpko sled okoli te sni stisnjenih, ozko zarez-

bil moj vzornik, mentor in učitelj.

»Povezal me je z nekaterimi člani KP, živahneje pa smo začeli delati po letu 1926. Lampret je zbiral okoli sebe vse, kar je bilo napredno, hkrati pa je temeljito študiral socializem in marksizem. Bil je vodja marksističnega krožka, razlagalec Kapitala, povezan pa je bil tudi z mnogimi revolucionarji na terenu.«

Znanstvo in prijateljstvo je Lampretom je začrtalo Šmonovo življenjsko pot. Začel je objavljati različne prispevke, najprej v Delavski pravici. Pisal je o izkoriščanju zasavskih knapov, pisal je o težkem življenju te takorekoč brezpravne raje. Sestankoval je, kjer je le bilo mogoče in posledice so se kaj kmalu pokazale. To so bili hkrati tudi prvi organizirani začetki naprednega gibanja med duhovniki na Štajerskem, takrat torej, ko je Šmon bral novo mašo, med leti 1929–1930. Zaradi napre-

nom, nisem niti pomislil, da ta moja pot pravzaprav pomeni križanje nekih interesov. Bal sem se le naporov, toda najpomembnejša je bila vera v boj, zavest, da moramo tudi mi duhovniki prispevati svoj delež. To je bila velika sprememba v mojem življenju...«

Ni bil sam. V Glasniku, stanovskem glasilu, piše Šmon o duhovnikih, ki so se odzvali klicu domovine. Na prvem mestu o Lampretu, ki ga visoko ceni kot duhovnika, človeka, borca in revolucionarja, o Mikužu, Medvedšku, s katerim sta skupaj ustanavljala Ciril-Methodovo društvo, sedanje Društvo slovenskih duhovnikov, Stancerju, Grešaku, Mercu, Potokarju, Završniku, Videčniku, Povhu, Kasesniku, Cernetiču, o Kaču, Semu, Polaku, Rancigaju, Orešniku in drugih.

Bilo je težko življenje, toda okoliščine, ki jih ne bi bilo treba, so ga naredile še težje. Cerkvene oblasti na Šmono-

ko preizkušnjo v verigi naporov in odpovedi. Šmon se je pripravljaj skupaj s somišljeniki, da bi se v svobodni domovini prvič zbrali vsi napredno misleči duhovniki. Po naročilu pokrajinskega odbora OF Maribor je odšel na razgovor k škofu.

»Hotel sem škofu povedati, da bi radi organizirali mašo za žrtve, za padle, da bi priznali našo, ljudsko oblast in ji tako pomagali v prvih težavah. Bil sem oborožen, po meni so plazile uši, lačen kot volk, iz mene je zaudarjal pot, bil sem pač, kot vsi partizani takrat. Čakal sem in čakal in bil – hladno sprejet. Požiral sem grmado očitkov, nihče me ni povabil, naj sedem. Stal sem pač tam, nezaželen in videl, da ravna jo z mano tako, kot da sem storil nekaj strašnega. V meni je vzkripelo in povedal sem: Pred narodom in bogom sem čist. Jaz sem opravil svojo dolžnost, vi pa boste svojo še morali!«

Zdaj je bila sobica v zavodnjem župnišču že kar zakajena. Nekoliko tresoče roke župnika Franca Šmona niso mirovale. Prestavljaj je dekret o imenovanju za člana sodišča slovenske narodne časti pa tistega, ki ga je podpisal Franc Rozman-Stane skupaj s Sergejem Kraigherjem, s katerim je bil imenovan za verskega referenta Četrte operativne cone. Presedala sva se na ozki, dolgi klopi.

»Veliko se je spremenilo, res, a še ne dovolj. Odnosi med cerkvijo in državo se znatno izboljšujejo iz leta v leto. Vendar bo treba marsikaj spremeniti med nami samimi. Društvo slovenskih duhovnikov, nekdanje Ciril-Methodovo društvo, še vedno gledajo pristransko. Tudi vzgoja mladih duhovnikov ima pomembno vlogo. Narobe je bilo, da so duhovniške kadre po vojni tako medlo vzgajali. Skoraj deset let po vojni teološka fakulteta še sociologije ni imela, kaj šele drugega. Le bomo s sledili tokovom družbe, v kateri so živeli in delali. To sem Kardelju večkrat povedal. Strinjal se je.

Če bi cerkveni dostojanstveniki takoj po vojni segli v roko, ki jim je bila odkrito ponujena, bi vsega tega danes ne bilo. Navsezadnje, v ideji socializma kot v krščanskih resnicah je mnogo istega...«

Tako pa, misli župnik Šmon, klerikalizem še vedno živi, le da se kaže drugače.

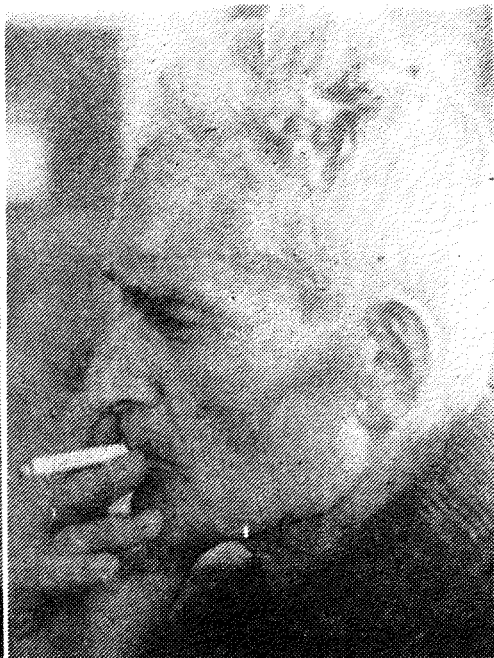
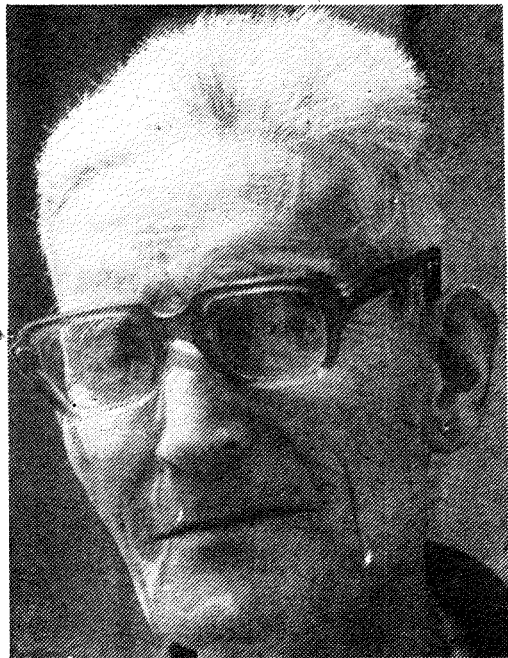
Vernik danes mora sodelovati v vsakodnevnem družbenem življenju, ne more mimo samoupravljanja, akcij, ki jih organizira krajevna skupnost in družba v celoti. Nekateri tega nočejo razumeti, toda to so skrajneži, tisti pač, ki se še danes branijo hoditi skupaj s tistimi, ki ne hodi v cerkev. Takšna naravnost je seveda nekakšna oblika sodobnega klerikalizma, spretno zavitega v izgovor, da se ne kaže dobro spuščati v politične tokove. Tako nekateri skrajneži kvarijo odnose, ki so se v marsičem že popravili.

Spregovoriva o vlogi sodobnega duhovnika.

Franco Šmon ne razmišlja. »Saj je vse jasno, vseskozi je bilo. Duhovnik se ne bi smel v ničemer oddaljevati od družbe, v kateri živi in dela. Nikomur ne koristi takšna umetna osamitev. Vera je za človeka, človek pa potrebuje nenehno delo. Kjerkoli. Strogo ločevanje povzroča škodo. Vendar, če te tega nihče ne nauči, snovi pač ne poznaš. Mlade duhovnike bi morali vključiti čim tvornejše v družbene tokove samoupravne demokracije in šele tako bi znali prisluhniti potrebam sodobnega vernika, ki ni nič drugačen, kot je bil. Skratka, treba se je prilagajati času in razmeram. Jaz mislim, da premalo berejo, da se premalo izobražujejo. Včasih smo to znali, bilo je lepo, čeprav težko.«

Globoko veren je župnik Šmon vselej združeval zahteve, ki jih je preden postavljala cerkev, s potrebami, ki jih je zahtevalo življenje v skupnosti. Široko razgledan ni zapiral svojega znanja med zidove župnišča; nikjer, kjerkoli je že bil. Ko je bil v Celju, so ga imenovali za šefa oddelka za socialno skrbstvo pri takratnem okraju. Zjutraj se je napotil maševat v Jožefovo cerkev, potem pa je odšel v urad. Tudi danes je podobno. Še vedno je aktivno prisoten na področju, ki mu je, kot je videti, pisano na kožo: v ustrezni komisiji pri republiški konferenci SZDL se ukvarja s socialnimi in zdravstvenimi vprašanji našega človeka. Doma, zgoraj v Zavodnjah, je mnogo pomagal ljudem: uredili so navsezadnje vsa borčevska vprašanja. Ze zaradi tega so farani veseli in nikomur ne pride na misel, da bi se spotikal nad vsestranskostjo domačega župnika.

Milenko Strašek

nih ustnic, ki jih le redko preleti bežen smehljaj. Nemirne roke bezajo iz škatlice cigareto za cigareto, koščeni prsti se igrajo s prozornim papirjem.

Vse tja do Koroške, raztegnjene na vse strani, sega njegova fara, fara trdoživnega župnika Šmona, triinsedemdesetletnika, člana sveta republike in tajnika domače borčevske organizacije, moža, ki je v rani mladosti zapustil savinjske ravnine in odšel iz domačega Tabora v svet. Prav v teh dneh nekdanji verski referent Četrte operativne cone praznuje dva pomembna jubileja: stopil bo pred oltar, da bo bral zlato mašo, hkrati pa ga bo ta dogodek spomnil na vseh teh dolgi petdeset let, ki jih je žrtvoval za gibanje naprednih slovenskih duhovnikov, na leta, ko je stal z ramo ob rami partiji, ko se je boril za socialno enakost zatiranih, za svobodo naroda.

Lampretov sošolec

Že v Celju v gimnaziji so dijaki imeli socialni krožek, ki ga je vodil Jože Lampret, poznejši verski referent Stinarjaste udarne divizije. Lampreta so zaradi Orjune izključili iz gimnazije, odšel je v Čuprijo in tam maturiral, na jesen 1926 pa sta se s Šmonom spet videla v mariborskem semenišču. Začelo se je obdobje organiziranega dela in študija. »Lampret je

dnihi idej so ga dvakrat zaprli, dvakrat po pet mesecev. Zato, ker je skrival komunističnega ilegalca Vilibalda Kanteta v župnišču v Strmcu pri Vojniku in zato, ker je v Šoštanju predaval o sovjetski petletki.

V zaporu sta se srečala s Tonetom Tomšičem. Nekoč je na prehodu po jetniškem dvorišču tiho žvižgal Internacionalo. Na oknu se je prikazal Tone Tomšič, bilo je v Ljubljani, in skoraj neopazno pozdravil.

Špitič pri Slovenskih Konjicah. Bliza se vojna. Župnik Šmon spozna mladega Borisa Vinterja in se vključi v narodnoosvobodilno gibanje in od tam tudi odide k partizanom.

»Moja pot med partizane, dvojno štetje imam od 1942, je bila naravna posledica življenja in dela pred vojno. Vedno sem se boril za pravice revnih. Leta 1931 ali 1932 sem v Halozah ustanovil strokovno zvezo viničarjev. Takrat so bile tam obupne razmere; veleposestniki so na veliko izkoriščali kmetiče viničarje, klerikalizem je pognal neslutene korenine. Tako so me kazensko prestavili...«

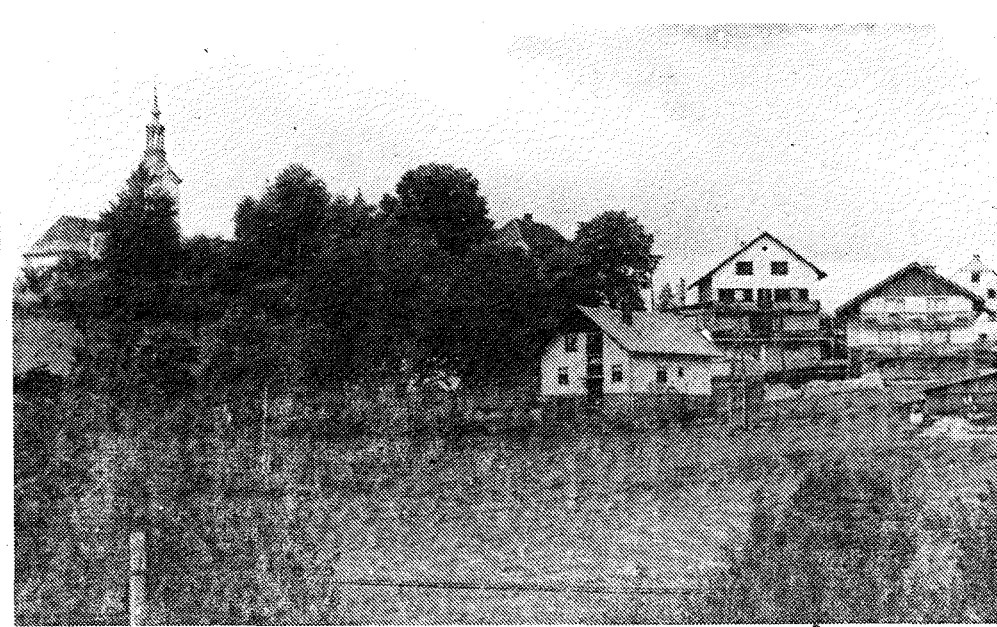
O vsem tem je pisal ne le v Delavski pravici, pač pa tudi v glasilih Ogenj, Beseda in še kje. Vsi članki so imeli več ali manj izrazito socialno vsebino.

»Ko sem odhajal k partiza-

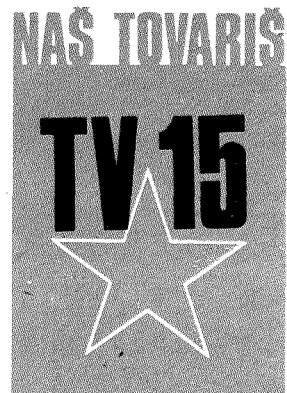
vo delo niso gledale z razumevanjem. Številna pastirska pisma so dokazovala prav nasprotno. Če je le mogoče, naj upoštevajo okupatorjeva navodila, so pisali. Naj se ne upirajo. V okupatorjevem ravnanju ni nič protiverskega. Vpisovanje v Heimatbund je povsem v redu...«

»Pred narodom in bogom sem čist...!«

In zgodilo se je, da je bilo treba pretrpeti še zadnjo tež-

Zavodnje nad Šoštanjem

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA ŠTRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIĆ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35